HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

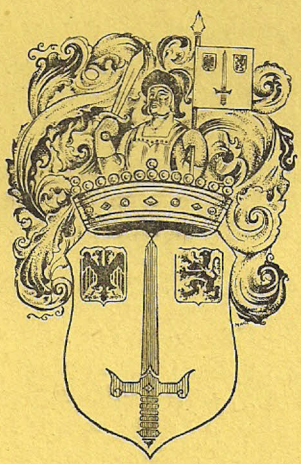

Jaargang IV — 1952 Nr. 3.

Tweede Gouwdag van «Het Land van Aalst»

op Zondag, 28 September

te HOFSTADE-bij-AALST

10 u. HOOGMIS, opgedragen in de kerk van O.L.Vrouw Hemelvaart, door Z.E.H. pastoor A. Steyaert. Gelegenheidssermoen door Z.E.H. Dr J. Sterck, principaal van het St-Katharinacollege te Geraardsbergen.

11 u. VERGADERING in de zaal van de gemeentelijke jongensschool (Zijpstraat 49, in de buurt van het station).
Welkomstwoord door de h. R. de Ridder, burgemeester.
« Romeins Hofstade », door Prof. dr S. de Laet.
« Het Denderprobleem », door Volksvertegenwoordiger A. van den Berghe.

13 u. 30 FEESTMAAL in een bijgebouw van de parochiale zaal (Kerkstraat 20). Inschrijvingsprijs : 100 fr, te storten op postrekening nr 41.45.92 (A. van Lul, Vorst), vóór 20 September.

16 u. BEZOEK aan de plaats der opgravingen, onder de leiding van Prof. dr de Laet en kennismaking met een bloeiende tak der plaatselijke nijverheid, nl. de bloementeelt onder glas.

HEEMKUNDIGE TENTOONSTELLING

Ter gelegenheid van deze gouwdag van « Het Land van Aalst », richt, op Zondag, 28 September (9-12, 17-20 u.) en op Maandag 29 September (14-19 u.), de plaatselijke afdeling van het Davidsfonds, in het patronaat (Dorp), een heemkundige tentoonstelling in, waarin de bezoeker o.m. te zien krijgt : de alhier opgegraven Romeinse voorwerpen, de kunstschat van de kerk, een oud Vlaams interieur, schilderijen en foto's over de merkwaardigheden van het Dorp.

HOE KAN MEN HOFSTADE BEREIKEN ?

Te voet, van uit Aalst (station of tramterminus), een wandeling van ongeveer een half uur, langs de Dender.

Met de trein, uit Aalst, te 7 u. 56 en te 10 u. 35
uit Geraardsbergen, te 8 u. 55 (te Ninove 9 u. 18, te Denderleeuw 9 u. 38, a. te Aalst 9 u. 47)
uit Zottegem, te 8 u. 2 (a. te Aalst 8 u. 54)
uit Gent, te 8 u. 17 (te Dendermonde te 9 u. 2, a. te Hofstade te 9 u. 17).

De Communicantes van de Dekenij Aalst van einde 16e eeuw tot begin 18e eeuw

alsmede een

Beknopt historisch overzicht van de oude Dekenijen van het Land van Aalst

Een historisch overzicht van de dekenij Aalst, als inleiding en als verduidelijking van de onderhavige lijst van de communicantes, kan bezwaarlijk neergeschreven worden, zonder terzelfdertijd enige grote trekken te geven uit de kerkelijke indeling van onze gewesten.

Tot aan de oprichting van de nieuwe bisdommen in de Nederlanden in 1559, was het grondgebied van de huidige provincie Oost-Vlaanderen bij drie kerkprovincies ingedeeld: bij het bisdom Utrecht behoorden de Ambachten Boekhoute en Assenede; bij het bisdom Doornik de linkeroever van de Schelde; bij het bisdom Kamerijk de rechteroever, ook nog genoemd Rijksvlaanderen of het oude Land van Aalst.

Tot in 1272 telde het bisdom Kamerijk vijf aartsdiakonaten (1): Kamerijk, Brabant, Henegouwen, Valencijn en Antwerpen. Toen stonden de dekenijen van het Land van Aalst onder het gezag van de aartsdiaken van Brabant.

Een charter van Niklaas de Fontaine, bisschop van Kamerijk, dagtekenend van November 1272, schikt, onder meer, de verdeling van het aartsdiakonaat Brabant in twee aartsdiakonaten: het aartsdiakonaat dat de naam Brabant bleef behouden en dat onderverdeeld was in de dekenijen St-Brixius, Chièvres, Halle en Geraardsbergen, en het aartsdiakonaat Brussel, met Brussel, Aalst en Pamel bij Oudenaarde als dekenijen. (2)

Volgens de « Taxationes beneficiorum Cameracensis civitattis et diocesis secundum antiquam taxationem », een handschrift uit de 15e eeuw (3) maakten in de jaren 1400 de volgende parochiën deel uit van de dekenijen:

---

(1) De aartsdiaken was een der bizonderste medehelpers van de bischop. « Vanaf de eerste helft der 11e eeuw, ten laatste, was elke aartsdiaken een vast rechtsgebied toegekend. 't Waren de aartsdiakonijen » (= aartsdiakonaten). J. LAENEN: Kerkelijk en Godsdienstig Brabant. 1e Deel, blz. 174.

(2) J. LAENEN: « Notes sur l'organisation ecclésiastique du Brabant à l'époque de l'érection des nouveaux évêchés (1559) » in « Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique. LVI. 5e Série. T. VI, p. 105.
LE GLAY: Cameracum Christianum, p. 542.

(3) RIJKSARCHIEF BRUSSEL. Handschrift in folio. Papier. 45 blz.
Kan. REUSSENS heeft de inhoud van dit handschrift met een vergelijkende studie met andere handschriften gepubliceerd in: « Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique ». T. 28 (1900).
Een paar handschriften uit dezelfde tijd, die de ons aanbelangende dekenijen behandelen, berusten in het ARCHIEF van het AARTSBISDOM.
LE GLAY: Cameracum Christianum, pp. 494-511.

I — AALST.....	Aaigem, Aalst, Appels, Baaigem, Balegem, Beerlegem, Borsbeke, Bottelare, Burst, Dikkele, Dikkelvenne, Elene, Erembodegem, Erondegem, Erpe, Gavere, Gentbrugge, Gijzegem, Gijzenzele met Landskouter, Gontrode, Haaltert, Hermelgem, Herzele, Hillegem, Hofstade, Hundelgem, Impe, Kerksken, Leeuwergem, Lede, Lemberge, Letterhoutem, Massemen, Meilegem, Melle, Melsen, Mere, Merelbeke, Mespelare, Moortzele, Munte, Nederzwalm, Nieuwerkerken, Oombergen, Oordegem, Oosterzele, Oudegem, Ressegem, Schelderode, Scheldewindeke, Schellebelle, Semmerzake, Serskamp, Sint-Lievens-Houtem, Sint-Maria-Latem, Smetlede, Strijpen, Teralfene, Velzeke, Vlekkem, Vlierzele, Vurste, Wanzele, Welle, Westrem, Wetteren, Wichelen, Zonnegem en Zottegem.
II — BRUSSEL.....	Baardegem, Baasrode, Buggenhout, Denderbelle, Dendermonde, Herdersem, Lebbeke, Meldert, Moorsel, Sint-Gillis (Dendermonde), Vlassenbroek en Wieze. (4)
III — GERAARDSBERGEN...	Appelterre, Aspelare, Deftinge, Denderhoutem, Denderleeuw, Geraardsbergen, Godveerdegem, Heldergem, Hemelveerdegem, Iddergem, Idegem, Nederbrakel, Nederhasselt, Ninove, Okegem, Opbrakel, Ophasselt, Outer, Overboelare, Parike, Schendelbeke, Sint-Antelinks, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Lievens-Esse, Sint-Maria-Lierde, Sint-Maria-Oudenhove, Sint-Martens-Lierde, Smeerebbe, Steenhuize, Viane, Vloerzegem, Voorde, Woubrechtegem en Zarlardinge.
IV — HALLE	Denderwindeke, Grimminge, Lieferinge, Meerbeke, Moerbeke-bij-Geraardsbergen, Nieuwenhove, Neigem, Onkerzele, Pollare, Waarbeke en Zandbergen.

(4) Parochies die niet behoren bij onze huidige provincie Oostvlaanderen, en die deel uitmaakten van de dekenijen Brussel, Geraardsbergen, Halle en Pamel, vermelden we hier niet.

V — PAMEL ..... Amengijs, Berchem-bij-Oudenaarde, Edelare, Elst, Ename, Etikhove, Leupegem, Kerkem, Kwaremont, Maarke, Mater, Melden, Michelbeke, Munkzwalm, Nederename, Nukerke, Pamel-bij-Oudenaarde, Roborst, Ronse, Rozebeke, Rozenaken, Schorisse, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Denijs-Boekel, Sint-Maria-Horebeke, Volkegem, Welden, Zegelsem en Zulzeke.

Op 12 Mei 1559 verscheen de pauselijke bul « Super Universas » waardoor in de Nederlanden de bisdommen gereorganiseerd werden. Er kwamen nieuwe bisdommen bij. De Nederlanden werden ingedeeld in drie grote kerkprovincies en vijftien suffragaan-bisdommen : Mechelen met Antwerpen, Brugge, Gent, Ieper, 's-Hertogenbos en Roermond; Kamerijk met Atrecht, Doornik, St-Omaars en Namen; Utrecht met Haarlem, Leeuwarden, Deventer, Groningen en Middelburg. (5)

Zo kwam het oude Land van Aalst onder het gezag van de aartsbisschop van Mechelen.

Vanzelfsprekend volgde meteen een reorganisatie van de dekenijen. Er kwam een nieuwe indeling en tevens werd het aantal dekenijen uitgebreid. Het doel daarvan was een nader toezicht op de parochiegeestelijkheid te kunnen uitoefenen, haar doeltreffender in allerlei noden te kunnen bijstaan, maar bizonder de nawerking van het protestantisme in de kiem te smoren.

Nog vóór het decreet van de herinrichting der dekenijen verscheen, verving de dekenij Ronse de dekenij Pamel. De omschrijving bleef dezelfde als onder Pamel, alhoewel de parochies Amengijs, Pamêl en Rozenaken, die tot 1559 van de dekenij Pamel deel uitmaakten, op een taxatielijst van 1567 niet meer voorkomen. (6)

Het decreet van de herinrichting der dekenijen van het nieuwe aartsbisdom dagtekent van 2 Oktober 1573 (1574 n.s.) (7) Het werd uitgevaardigd door kardinaal de Granvelle, aartsbisschop. Buiten het aartspriesterschap Mechelen waren er toen tien landelijke dekenijen (8). De tweede diocesane synode van Mechelen in 1609 noteert er elf : Mechelen, Diest, Zoutleeuw, Tienen, Leuven, Brussel, Sint-Pieters-Leeuw, Geraardsbergen, Ronse, Oosterzele en Aalst. (9)

---

(5) Zie een meesterwerk over dit onderwerp : Dr M. DIERICKX S.J., De Oprichting der Nieuwe Bisdommen in de Nederlanden onder Filips II (Standaard-Boekhandel, Antwerpen, 1950).

(6) REUSSENS, o.c., p. 316.

(7) REUSSENS, o.c., p. 258.

(8) Een bevestiging hiervan vinden we in een der « Acta visitationis districtus Gerardimontensis. (1589) : « Divisione decanatuum totius arciepiscopatus Mechliensis in decem decanatus facta, ... » (ARCHIEF BISDOM GENT).

(9) DE RAM : Synodicon Belgicum. T. II, blz. 235.

In die periode werd ook de dekenij Ninove opgericht, waarschijnlijk in 1573 (10). Ze kreeg in haar gebied parochies uit de dekenijen Aalst, Geraardsbergen en Halle en wel : Aaigem, Appelterre, Aspelare, Balegem, Borcht-Lombeek, Denderhoutem, Denderleeuw, Denderwindeke, Gontrode, Gijzenzele met Landskouter, Heldergem, Herzele, Hillegem, Iddergem, Letterhoutem, Liedekerke, Lieferinge, Massemen, Meerbeke, Melle, Neigem, Ninove, Okegem, Oombergen, Oosterzele, Outer, Pamele, Pollare, Ressegem, Sint-Antelinks, Sint-Katelijne-Lombeek, Sint-Lievens-Esse, Sint-Lievens-Houtem, Ternat, Voorde, Wambeek, Westrem, Woubrechtegem en Zandbergen.

De indeling van de dekenijen, die kardinaal de Granvelle in 1574 had gedecreteerd, kende maar een kort bestaan. Aartsbisschop Mathias Hovius kondigde bij decreet van 20 December 1596 een nieuwe indeling af. Er kwamen elf dekenijen : Mechelen, Aalst, Brussel, Diest, Geraardsbergen, Zoutleeuw, St-Pieters-Leeuw, Leuven, Oosterzele, Ronse en Tienen. (11)

De dekenij Ninove verdween van de kaart. Haar parochies gingen over naar de dekenijen Aalst en Geraardsbergen, in 1598. Aaigem en Denderleeuw, vroeger dekenij Aalst, keerden er naar terug. Heldergem en Iddergem, voorheen dekenij Geraardsbergen, kwamen onder de dekenij Aalst. Liedekerke, vroeger dekenij Halle, kwam eveneens onder Aalst. Okegem, voorheen dekenij Geraardsbergen, ging over naar de dekenij Aalst, om later, in 1625, weer bij de dekenij Geraardsbergen te komen. Hetzelfde geldt voor Woubrechtegem. Denderhoutem, vroeger dekenij Geraardsbergen, keerde er naar terug; eveneens Appelterre, Aspelare, Ninove, Outer, Sint-Antelinks, Sint-Lievens-Esse en Voorde. De parochies Denderwindeke, Lieferinge, Meerbeke, Neigem, Pollare en Zandbergen, voorheen dekenij Halle, gingen over naar de dekenij Geraardsbergen. De parochies Balegem, Gontrode, Gijzenzele met Landskouter, Herzele, Hillegem, Letterhoutem, Melle, Oosterzele, Ressegem, Sint-Lievens-Houtem en Westrem, gingen deel uitmaken van de pas opgerichte dekenij Oosterzele. Voegen we hier onmiddellijk aan toe dat de dekenij Oosterzele in 1623 dekenij Oordegem werd.

De dekenij Aalst, die parochies moest afstaan bij het oprichten van de dekenij Oosterzele, kreeg van de andere kant parochies toegewezen die tot dan toe bij de dekenij Brussel behoorden, zoals onze lezers zelf kunnen vaststellen in de onderhavige lijst der communicantes.

Deze kerkelijke indeling onzer gewesten bleef zo ongewijzigd

---

(10) J. DE POTTER : « De dekenij Ninove op het einde der XVIe Eeuw ». Inleiding, bl IV (Gent, 1945).
In dit werk publiceert schrijver de « Acta visitationis districtus Ninoviensis » (ARCHIEF BISDOM GENT).
Tot dusver was nog niets over het bestaan der dekenij Ninove bekend. Zelfs een werk van jonge datum : « Ninove en Omstreken », door Deken Walters van Ninove (1937), vermoedt er het bestaan niet van.

(11) J. LAENEN : Introduction à l'histoire pastorale du diocèse de Malines. Les Institutions, p. 39.

Jaren	1574	1600	1614	1625	1627	1628	1629	1630	1631	1632	1633	1634	1635	1636	1637	1638	1653	1655	1669	1670	1671	1672	1683	1686	1704	1705	1
AAIGEM				318	318	310	314	314	327	318	321	324	324	326	331	340	425	425		425	433		436			400	
AALST																	4000		4000			4000					
ALFENE (Ter)				160	166	141	144	146	143	144	140	142	140	143	140	149	202	230	214			216	216				
APPELS					241	230	239		240	234	231	223	237	239	229	246	251	240	273		290	230	250	250		400	
ASSE					940	940	960	964	1000	1000	1024	1010	1064			1031	1200	1180	1000	1200	1200		1200				
BAARDEGEM					140	167	178	188	184	191	183	191	196	182	197	207	258	254	269	289		282		275			
BOLLEBEEK + KOBBEGEM					190		202	207	193	189			206		190				258								
BOLLEBEEK (alleen)						90					110	112				105	133	127							120		
BRUSSEGEM					134	144	142	148	141	144	143	140	146	146	162	166	160	178	108	150	193	160	160				
BUGGENHOUT					402	406	410	408	410	410	406	409	414	424	412	400	630	660	725	750	770	780	780	780		900	
KOBBEGEM (alleen)						82					88	89		90	74	80	112	103			122	125	125	125			
DENDERBELLE						213	212	211	214	212	223	220	212	213	220	230	292	309	364	339							
DENDERLEEUW					300			320	318	293	309	316	320	308	321	320	380	400	455	360	374	500	500				
EREMBODEGEM			500	600	470	614	622	480	470	481	478	480	606	612	498	488	650	700	653	620	700	700	700				
ERPE					241			302	274	342	282	270	263	273	272	249	406	400			400	420			482		
ESSENE					262	261	253	264	260	267	264	269	274	291	282	294	360	362	400	400	400		330				
GIJZEGEM					148	160		146	162		144	166	160	164	166	173	210	215	190	200	218						
HAALTERT					442	440	492	470	480	401	402	442	480	471		413	560	583	850	600	600	600	600				
HEKELGEM						402	400	404	402	400	391	400	402	391	382	378	456	455	450	500	500		450				
HELDERGEM					162	163	162	162	149	160	163	163	149	149	163	170	201	205	209			220	220			216	
HERDERSEM								196	182	171	182	184	200	164	167	171	230	237				290					
HOFSTADE	350	300				363	348	360	351	352	334	336	333	334	353	380		400				450					
IDDERGEM				160		220	332	380	371	210	212	187	210	187	190	203	248	230	200	200	200	200	200	200			
KERKSKEN					163	176	142		174		184	206	202	198	183	191	202	230	263	260	250	291	241				
LEDE						646	647	664	629	666	644	630	698	694	714	712	812	818	910			900	900		1000		
LIEDEKERKE				300	303	303	308	303	301	314	360	400	404	424	402	400	360	400	300		300	300	500				
MAZENZELE				119		124	130	137		127	126	127	132	140	147	142	198	204	195	200	199	205	200				
MELDERT					320	304	314	310	311	306	323	321	332	322	314	330	380	400									
MERCHTEM							716	743	731	738	736	743	741	742	783	803	1050	1037	1020	1035	1030	1020	1020		1100		
MERE					296	302		304	306	303	306	301	300	313	309	322	403	404	400	430	420	420	400				
MESPELARE					38	39	44	46	43	48	40	41	40	41	61	69	90	90	70	60	70	70	70				
MOLLEM					244	241	260	268	280	287	282	286	303		272	301	320	330	330	308	330	339	300				
MOORSEL					400	409	493		480	401	404	407	406	412	409	440	680	700	750			750	700			800	
NIEUWERKERKEN					440	444		433	429	412	408	415	448	414	398	364	490	512	400	463	500	500	500				
OPWIJK					666	671		670	702	701	704	718	744	790	802	836	1025			900	940	936					
OUDEGEM					260	242	221	260	242	240	248	240	234	236	263	246	217	294	300	312	320	304	300	300			
WELLE				240		140			371	142	140	169	160	166	168	170	157	280	200	200		200	200				
WIEZE							276	278	280	274	277	294	272	276	284	297	330	350	343	357		400	400				

1706	1707	1708	1709	1712	1715	1716	1717	1718	1719	1720	1721	1722	1723	1724	1725	1726
					520	520		530	525			530		550	530	
					250	250	252	272	262	272		287	262	274		
					460		460		500	500		490	500		500	
					1300	1250			1400	1500			1500		1500	1500
					300	300	290	290	290		300	300	300			325
					260	260		300	300		310	310	311			350
140																
300					250	260	300	300	300	260	250	360	360	550		
		900			950	980	980	1000	1000	1000	1000	1100	1050			
					300		300	300	300	320	320	320	310	320	320	300
			400	500	580	500	500	510	550		500	550	500	530	550	550
		900			930	930	950		900	1000	970		1000	950	998	
526					550	550	550	536	540	564	560	570		600		600
					360		365	380	390	400	400	400			430	
			170		280	270	270	270	270	300	300	300	300		350	
						800	812	812	830	850		862	851	845		865
600				500	600	602		600	600		600	650				650
					227	227		227		273	260	260	250	260	266	
					250	240	250	250	250							300
					600	600	640	650	650	700	640	700	650			600
	230		205		270	290	290	300			325	320	316	312	312	
					300	305	360	300	324	320	312	320	312		314	312
					1250	1250				1300	1300		1500			1500
300					324	360	360	400	405		460	300		300	500	
200			200		200	180	180	180	175			200	200			
					425	460	425		460	500	500		460			
1000					1100	1130	1130	1200			1260	1300	1300		1300	
					500	500	500	550		550	600		550	600		600
		80	83		88											
					370	366		380		370	370	380	370			
							1050		1000	1000	1050	1050	1050	1100	1100	1100
					600	660	660	740	750	750	750	700	700		700	700
			1000		1200	1263		1250	1300	1300		1330	1400		1400	1300
					500			500	500				530	520		
					210	210	230	230				400	380	380	360	
					450		500	500					500	500	500	500

dommen en dekenijen hoeft niet gegeven, daar de lijst der communicantes maar loopt tot in het eerste kwart van de 18e eeuw.

Om te eindigen nog een paar woorden over de geestelijke functie van de dekens. Ze waren aangesteld als de directe gezagdragende plaatsvervangers van de bisschop. Hun activiteit is voor het herstel van het katholiek geloof in onze streken van zeer groot belang geweest. Denkt maar aan de troebelen door de geuzen veroorzaakt en aan de noodlottige nasleep in de gewetens. Zelf hadden ze over een of meer parochies van hun dekenij zielzorg (12). Ze waren gelast met de controle over de priesterlijke taak der pastoors, alsmede over de godsdienstige toestand van hun dekenij. Jaarlijks hoefden ze de parochies van hun dekenij te bezoeken en er het tot aan het Concordaat van 1802. Een verdere historiek van de bisopgelegde onderzoek te doen. Deze bezoeken heten in kerkelijke taal de « visitationes decanales ». In het aartsbisdom Mechelen moest het bezoek van de deken de Zondag daarvóór door de pastoor bekend gemaakt worden, op boete van een gulden, te verdelen tussen de kerkfabriek en de armendis (13). Van elk bezoek moest een geschreven verslag naar het bisdom gestuurd worden. Daarin moest vermeld, benevens de toestand van kerk, pastorij, kerkhof, misgerief, heilige vaten en parochieregisters (dopen, huwelijken en overlijdens) (14) o m. het aantal der communicantes, dat is het aantal van de paasplichtigen, die hun pasen hielden. Werd er iemand gevonden die dat niet deed, of leefde er iemand in de parochie als openbaar zondaar, die werd in het verslag bij name aangetekend en naar een streng vermaan verwezen. Zelden komt een ontduiker van de paasplicht voor.

De opgave van het aantal communicantes is van uitzonderlijk belang, omdat we aan de hand van die getallen, bij benadering, het bevolkingscijfer van een parochie (= gemeente) kunnen vaststellen. Als we de 2/5 van het aantal communicantes voegen bij het getal communicantes, dan bekomen we van zeer dichtbij, de totale bevolking.

De hier bijgaande lijst der communicantes van de dekenij Aalst (15) laat ons toe de bevolking van een ruim deel van het land van Aalst te kennen in de periode van het einde der 16e tot het begin der 18e eeuw.

Hier en daar kwam bij het getal het woordje « circiter », dat is : « ongeveer » voor. Die aanduiding lieten we van kant.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

---

(12) De dekens waren niet altijd pastoors van de titelplaats. Zo vinden we de pastoor van Moorsel bvb als deken der kristenheid van Aalst (dekenij Aalst), de pastoor van Opbrakel als deken der kristenheid van Geraardsbergen (dekenij Geraardsbergen).
(13) DE RAM : Synodicon Belgicum. T. II, p. 280.
(14) Die verslagen lichten ons trouw in over de gevolgen der godsdienstberoerten tijdens de geuzentijd (afgebrande of beschadigde kerken en pastorijen, de onvermijdelijke armoede aan kerkgerief).
(15) Acta visitationis districtus Alostensis. ARCHIEF BISDOM GENT.

HET KOLLEGIAAL KAPITTEL TE HAALTERT

1046-1495

Het vraagstuk van de oorsprong en de ontwikkeling der buitenparochies wordt door E.P. E. de Moreau (1) terecht een der moeilijkste van de kerkelijke geschiedenis genoemd, bij gebrek aan de nodige bronnen. Dezelfde moeilijkheden doen zich ook voor wat betreft het ontstaan en de groei der St.-Gorikparochie te Haaltert. De stichtingsoorkonde van het kollegiaal kapittel in de kerk van Haaltert, van 1046, is de oudste bron waarover wij beschikken voor de parochie, evenals voor het dorp. Deze oorkonde bevat een paar aanduidingen over de o u d s t e geschiedenis der parochie, nl. dat er reeds vroeger een klooster had bestaan en dat er een parochiekerk was.

I. PAROCHIALE EN KERKELIJKE ORGANISATIE TE HAALTERT VOOR 1046.

1. Stichting en ondergang van een klooster.

Dit stichtingsdocument zegt ons hoegenaamd niet wanneer en door wie alhier een klooster werd gesticht; het wijdt slechts een enkele zin aan de ondergang van deze stichting.

Voornaamste geraadpleegde werken : E. DE MOREAU : **Histoire de l'Eglise en Belgique,** II, III, IV. Bruxelles (2e éd.), 1945-1949. W. NOLET en P.C. BOEREN : **Kerkelijke Instellingen in de Middeleeuwen.** Amsterdam, 1951. J. LAENEN : **Introduction à l'Histoire paroissiale du Diocèse de Malines.** Bruxelles, 1924. J. VERBESSELT : **Het Parochiewezen in Brabant tot het e. van de 13e eeuw.** Deel I. Zoutleeuw, 1951. R. NAZ : **Dictionnaire de Droit Canonique,** III, het artikel : Chanoines, door P. Torquebiau, col. 471-565. Paris, 1942. Mgr ANDRE : **Dictionnaire de Droit Canonique,** I. Paris, 1888. M. BUCHBERGER : **Lexikon für Theologie und Kirche,** II, III, V, VI, VIII. Freiburg (2e uitg.), 1930-36. Fl. PRIMS : **Geschiedenis van Antwerpen,** II. De XIIIe Eeuw, 3e b. — De Geestelijke Orde; IV. Onder Hertog Jan den Derde, 2e b. — De Geestelijke Orde. Brussel-Antwerpen, 1929, 1933. De reeks « Analecta Vaticano-Belgica », onder de leiding van Dom Ursmer Berlière. U. BERLIERE : **Suppliques de Clement VI** (1342-1352). Textes et Analyses. Paris, 1906; id. : **Suppliques d'Innocent VI** (1352-1362). Paris, 1911; id. : **Les Collectories Pontificales.** Rome, 1929; id. : **Inventaire Analytique des Diversa Cameralia des Arch. Vat.** (1389-1500). Paris, 1906; id. : **Inventaire Analytique des Libri Obligationum et Solutionum des Archives Vat.** Paris, 1904. Ph. VAN ISACKER-BERLIERE : **Lettres de Clement VI,** I, (1342-46). Rome, 1924. Arnold FAYEN : **Lettres de Jean XXII** (1316-1334) I, II, 1, 2. Paris, 1908-12. A. FIERENS : **Suppliques d'Urbain V** (1362-1370). Rome, 1914. A. FIERENS-TEHON : **Lettres d'Urbain V** I. Paris, 1928. E. REUSSENS : **Pouillé de l'ancien diocèse de Cambrai,** in A.H.E.B., jg. XXVIII, 1900, 1-351. DUBREUILLE : **Bénéfices des diocèses d'Arras, de Cambrai, ... pendant le Pontificat de Martin V,** in A.H.E.B., jg. XXXI-XXXIV, 1905-08. Robert ARNOLD : Repertorium Germanicum. **Regesten aus den päpstlichen Archiven, Pontificat Eugens IV,** I. Berlin, 1897.

(1) o.c., I, 282.

De begiftiger van het nieuwe kapittel, heer Engelbert, schrijft de stichting van dit klooster toe aan zijn voorouders. De tekst bevat niet de kleinste aanwijzing omtrent de regel waaronder deze monniken leefden. Vermoedelijk waren het Benedictijnermonniken,... meegekomen of gestuurd door een H. Amandus of een H. Ursmarus? Volgens het Rentenboek van de St.-Baafsabdij (2), bezat deze stichting van Sint Amand cijnsgoederen te Haaltert, in 1295. Overblijfselen uit vroegere tijden? Of staan wij hier voor een stichting van de abdij van Lobbes (zelf gesticht door de H. Ursmarus)? De herinnering aan een paar stichtingen, door de Noormannen verwoest, waaronder een bij de muren der stad Aalst en een andere te Affligem, bleef bewaard (3).

Heeft deze stichting bijgedragen tot het ontstaan van de parochie? Kwam ze tot stand nadat de parochie reeds was opgericht? Slechts gissingen kunnen hieromtrent worden naar voor gebracht.

Deze stichting werd « verspreid ten gevolge van de plaatselijke nood, na een door de bozen veroorzaakte storm ».

De vraag is nu wie die « bozen », die de storm hebben ontketend, wel mogen zijn. Gaat het hier om een inval van de Noormannen, die vooral in 879/880 (4) Vlaanderen en Brabant hebben uitgeplunderd, te vuur en te zwaard verwoest en menige stichting ten gronde vernield?

Zo werden de stichting van de St.-Bertijnsabdij (Sint-Omaars) te Wormhout (einde 6e eeuw) en haar afhankelijkheid te Eperleke weggevaagd en niet meer opgericht. De abdij van Samer (omstreeks 700) werd insgelijks verwoest en pas in 1082 door Ida, gravin van Bonen, hersteld. De Benedictinessenabdij te Moorsel (vóór 700) lag verwoest en zou pas in het begin der 12e eeuw als een fundatie voor zes kanunniken herrijzen. De abdij te Ronse (begin 8e eeuw) werd in 880 eveneens platgelegd en pas in het midden der 12e eeuw door Arnulf hersteld, wijl het een kollege van wereldlijke kanunniken kreeg. St.-Elooisberg bij Atrecht (7e eeuw) werd verwoest en kreeg in het jaar 950 seculiere kanunniken, evenals Hamay bij Marchiennes (omstreeks 644), dat een kollege van kanunniken kreeg in 1028 (5). En zo zou men kunnen voortgaan met een opsomming, die bewijst hoe de doortocht van de Noormannen met puin was bezaaid.

---

(2) Ra. Gent. Fonds S. Baafsabdij, nr 31.

(3) **Affligemensia.** Afl. 2, 1945, blz. 17-21 : De Stichting van den H. Ursmarus te Affligem. — Is het toponiem **Hagelkruis** (thaghelcruse, Schp. 1448, 27 r.) een volksetymologische vervorming van « **Ahacrux** » (Lobbes, 866/68) ?

(4) **Geschiedenis van Vlaanderen,** II. — « In 879 gaat de tocht over heel Vlaanderen en Brabant... Jarenlang werd de streek grondig uitgeplunderd... », L. VOET, in **Wetenschappelijke Tijdingen,** Febr. 1942, blz. 16.

(5) G. VAN DE WOUDE : **Vlaanderen's herkomst en groei**, blz. 19. — Prov. Kultuurdienst, West-Vlaanderen, z d. — « Les **Gesta abbreviata** Script., XV, 130, 131, attribuent aux évêques Francon, Etienne et Richer la fondation de treize chapitres remplaçant des abbayes dévastées par les Normands. Ce sont les chapitres de S. Lambert de Liège, de Maeseyck, d'Amay, de Huy, de Maffe, de Ciney, de Celles, de Dinant, de Namur, de Malonne, d'Aulne, de Thuin et de Malines », DE MOREAU, o.c., 116, n. 2.

Of gaat het, waar er sprake is van die « bozen », om voorzaten van Engelbert, die zich van de kloostergoederen hadden meester gemaakt — als een uitloper van de Karolingische secularisatie —, zodat er geen bestaansmogelijkheden meer waren voor de monniken ? « Propter loci penuriam, bij gebrek aan plaats » (of levensruimte), schijnt wel enigszins in die richting te wijzen. Ook de volgende zin, waarbij hij de nieuwe stichting bedenkt « met de goederen zijner voorouders », waaraan hij nog een gedeelte van zijn eigen bezittingen toevoegt, sterkt dit vermoeden. Dit was trouwens de gewone manier om ontvreemde kerkelijke goederen terug te schenken.

De meest waarschijnlijke verklaring dient wellicht te worden gezocht in de samenvoeging van beide elementen. De monniken waren gevlucht « uit vrees voor de bozen » of de Noormannen. Het klooster werd vernield. De heer eigende zich de kloostergoederen — volledig of ten dele — toe, evenals de kerk, zodat wat overbleef onvoldoende was om in het levensonderhoud van de (teruggekeerde) monniken te voorzien. Er bleef deze dan niets anders over dan zich terug te trekken en deze plaats te verlaten.

Op dezelfde manier handelde, volgens de « Vita Gudulae », « Wenemaar, heer van Moorsel. Deze had zich te Moorsel weten te verschansen. In zijn hoedanigheid van beschermer en verdediger van land en kerk palmde hij zonder schroom de kloostergoederen van Moorsel in en, hierdoor verplicht de kloosterzusters te onderhouden, vond hij er niets beters op dan hun aantal te verminderen en de overblijvende zodanig te rantsoeneren dat zij, door de nood gedwongen, ten slotte verkozen naar andere oorden te verhuizen. Zo werd Wenemaar heer en meester over hun goederen ». (6)

Zou, uit het weinige dat de stichtingsoorkonde van het kollegiaal kapittel te Haaltert ons overlevert, niet terecht mogen worden besloten tot een soortgelijk verloop van de zaken alhier, zoals die zich hebben afgespeeld te Moorsel, zodat de stichting van Engelbert slechts een herstel was van het onrecht door zijn voorgangers gepleegd ? De heer schonk, naast de ontvreemde goederen, aan de bisschop van Kamerijk ook de kerk van Haaltert terug.

2. De parochiale kerk van Haaltert.

De kerk — ten gevolge van de secularisatie in lekenhanden terecht gekomen ? — werd aan de bisschop van Kamerijk overgemaakt. In verband hiermee dienen een paar vragen gesteld. Is de kerk, waarvan sprake in de oorkonde van 1046, de oudste als stichting ? Was deze kerk verbonden aan het verdwenen klooster ? Zijn beide te zoeken op dezelfde plaats of in de omgeving van de huidige parochiale kerk ? Wij willen trachten voor deze problemen een verklaring te vinden.

Engelbert schonk de kerk met al de goederen terug aan bisschop Gerardus, op voorwaarde er een kapittel op te richten. De kerk waarover het hier gaat is zeker de parochiekerk. De patroonheilige

(6) J. VERBESSELT, o.c., I, blz. 202.

wordt niet aangeduid. Wij leren de titelheilige, St. Gorik, eerst kennen uit een oorkonde van 1226 (7). Welnu, St. Gorik, bisschop van Kamerijk (onder wiens rechtsgebied de parochie ressorteerde), van 585/590 tot omstreeks 625, « geroemd als de apostel van Brabant, daar hij te Brussel en omgeving zou gepredikt hebben » (8), behoort tot de reeks der geloofspredikers. De kerken aan deze apostelen toegewijd zijn over het algemeen jonger dan de parochiekerken met als titelheilige de H. Drievuldigheid, St. Salvator, O.L. Vrouw en de apostelen.

Was het oorspronkelijk een eigen ofwel een vrije kerk ? Werd zij van vrije kerk of onafhankelijk van de heer, door deze ingepalmd ? Zodat hij er naar beliefte kon over beschikken, ze verkopen, verhuren, de bedienaar benoemen enz.

Op het ogenblik dat de kerk aan de bisschop werd geschonken, was de heer in bezit er van. Moeten wij veronderstellen dat zijn voorgangers zich de kerk hadden toegeëigend, nadat deze voorheen was verbonden geweest en had toebehoord aan het klooster ? Zeker

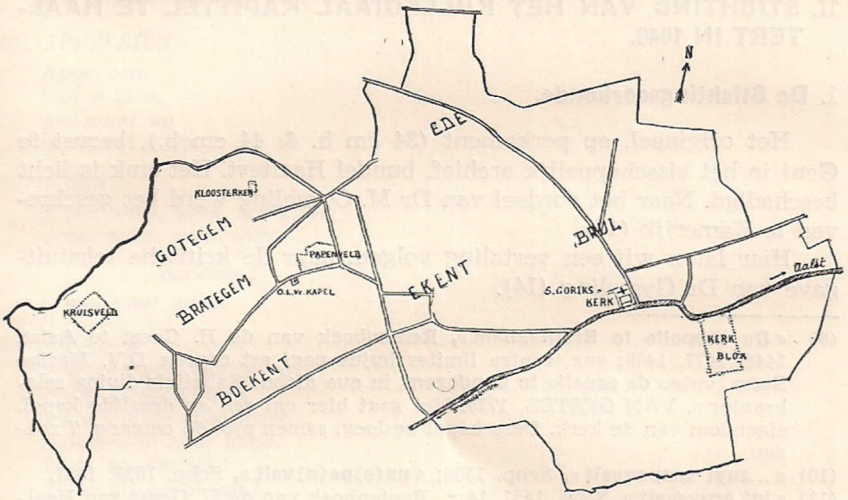

is het niet onmogelijk, wat ten andere meermalen voorkomt, dat deze kerk door de plaatselijke heer werd opgericht, « naast een intercommunale weg, waarmee zij door de Kerkstraat is verbonden » en in de nabijheid van de burcht. Want een eigen kerk dankt op de eerste plaats haar ontstaan aan de noodwendigheden van de heer, die verlangt gemakkelijk aan zijn godsdienstige plichten te voldoen.

Is deze kerk, toegewijd aan Sint Gorik, wel het oudste bedehuis te Haaltert ? Of moeten wij dit, evenals het klooster, elders gaan zoeken ?

---

(7) Arch. Dekenij Aalst, oork. nr 2.
(8) J. VERBESSELT, o.c., I, blz. 53.

Op de wijk Brantegem bestond tot vóór 1700 een betrekkelijk grote kapel, waar elke Zaterdag de H. Mis werd opgedragen. Deze kapel was toegewijd aan O.L. Vrouw (9). Zeker een oudere titel dan St. Gorik. In de onmiddellijke omgeving bevindt zich het Papenveld (10) en enkele honderden meter daar vandaan het Kruisveld (11). In de buurt er van bleef een voor ons hoogst belangrijke plaatsnaam bewaard, nl. het Kloosterken (12). Al klimmen onze bronnen niet hoger op dan tot de 15e eeuw, zij wijzen toch op het bestaan van een vroegere rechtstoestand.

Heeft de veronderstelling — steunend op schaarse toponymische gegevens — dat de oudste kerk van Haaltert zich bevond op drie kwartier afstand van het huidige parochiecentrum, geen aanvaardbare grond? Te Brantegem-Gotegem zou een bidplaats, toegewijd aan O.L. Vrouw, ouder dan deze toegewijd aan Sint Gorik, hebben bestaan. Een vrije én een eigen kerk? Want het is niet uitgesloten dat beide bedehuizen terzelfdertijd hebben bestaan en teruggaan tot de Karolingische periode.

II. STICHTING VAN HET KOLLEGIAAL KAPITTEL TE HAALTERT IN 1046.

1. De Stichtingsoorkonde.

Het origineel, op perkament (34 cm h. & 44 cm b.), berust te Gent in het bisschoppelijk archief, bundel Haaltert. Het stuk is licht beschadigd. Naar het oordeel van Dr M. Gysseling werd het geschreven te Kamerijk (13).

Hier laten wij een vertaling volgen, naar de kritische tekstuitgave van Dr Gysseling (14).

---

(9) « **De cappelle te Branteghem** », Rentenboek van de H. Geest te Aalst, 1446, 1477, 1469; enz. « intra limites hujus pagi est capella D.V. Mariae Sacra, vulgo **de capelle te Landegem,** in qua diebus Sabatinis divina celebrantur », VAN GESTEL, 1725. Het gaat hier om een en dezelfde kapel, eigendom van de kerk. Deze kapel besloeg, samen met de omgang, 7 roeden.

(10) « ...**zuyt spapenvelt** », Schp. 1556; « **pa(e)pe(n)velt** », Schp. 1621, 1637.

(11) « **int cruysvelt** », Schp. 1451, 14 r., Rentenboek van de H. Geest van Haaltert, 1503, 30 v., enz.

(12) « **int cloesterken neven Dermgaerdenvelt** », Wezenboek van Haaltert, 1493, 91 r., v.; « **opt cloosterken,** oost het Geuteghem velt », Schp. 1621, 1634, Loper 1732.

(13) De oudste uitgave is deze van graphiarius M. DE RUDDERE te Aalst, op 18 Okt. 1698; verder door Aub. MIRAEUS en J.B. FOPPENS, in **Opera Diplomatica et historica,** II, blz. 811, door VAN GESTEL, **Historia archiep. Mechlin.,** II, blz. 140, 141 (1725), door F. DE POTTER en J. BROECKAERT, **Geschiedenis der stad Aalst,** III, blz. 248, 249 (1875). — Een afschrift van deze oorkonde komt voor in een tekst van abt Willem van Affligem, waarin hij de echtheid van de stichtingsoorkonde bevestigt (1513; archief van het aartsb. Mechelen); in de dekenij van Aalst bewaart men een afschrift van de hand van Van den Regere.

(14) Hier volgt de tekst, zoals hij werd uitgegeven door Dr M. GYSSELING: **Diplomata Belgica ante annuum millesimum centesimum scripta,** blz. 264, 265.

Quicumque res suas in locis Deo dicatis conferunt ad usus Deo famulantium, ad capescendam supernae hereditatis posessionem hoc hoc sibi non

« Al degenen die hun goederen schenken in plaatsen aan God toegewijd, ten gebruike van hen die God dienen, moeten er geenszins aan twijfelen dat het zal bijdragen tot het verwerven van de eeuwige erfenis. Daarom weze bekend gemaakt aan alle mensen, zo toekomstige als tegenwoordige, dat ik, Ingelbert, vrije en geboren van vrije ouders, bekommerd om de zaligheid mijner ziel, de kerk van Haaltert (genoemd), waarin een orde van monniken door mijn voorouders werd opgericht, maar werd verspreid bij gebrek aan plaats, veroorzaakt door de verwoesting door de kwaden, dezelfde kerk (zeg ik) met de goederen door mijn voorouders en door mij aldaar geschonken, voor de zaligheid mijner ziel en voor de zielen van mijn vader, moeder en echtgenote, alsmede voor de zielen van mijn voorouders en voor alle kristelijke gelovigen, zo levende als overledene, heb geschonken aan de Kamerijkse kerk, toegewijd aan de heilige Moeder Gods Maria. Tussen mij en de heer Gerardus, bisschop, werd evenwel overeengekomen dat hij met de voornoemde goederen alhier zou stichten (prebenden voor) 12 kanunniken, onder wie hij een zou aanstellen als proost; de heer bisschop zal evenwel, wat de schenking der prebenden betreft, steeds over de toekenning van de derde beschikken, wijl hij de twee overige zal laten geven door de kanunniken. Dezelfde heer bisschop zal eveneens het altaar van deze plaats, welke tot zijn rechtsgebied behoort, schenken vrij van alle schuld, onder bedreiging van banvloek, tenzij hem uit eer-

---

dubitent profuturum. Quapropter notum sit omnibus hominibus tam futuris quam presentibus, quod ego INGELBERTUS ingenuus et ex ingenuis ortus progenitoribus, cogitans de salute anime meae, aecclesiam Haletrut nuncupatam, in qua quidem monachorum ordo ab antecessoribus meis fuerat constitutus, sed subripiente malorum infestatione propter loci penuriam est dispersus, ipsam inquam ecclesiam cum terris ab antecessoribus meis et a me inibi collatis, pro salute animae meae et pro animabus patris et matris atque uxoris meae, necnon pro animabus antecessorum meorum et pro omnibus fidelibus xristianis tam vivis quam defunctis, tradidi ad ecclesiam Cameracensem sancte Dei genitricis Mariae, hoc videlicet pacto inter me et domnum Gerardum, episcopum constituto, ut ipse de predictis rebus XIIcim canonicis ibi stabiliat, e quibus unum constituat prepositum; domnus vero episcopus de dono prebendarum quando contigerit tertiam semper habeat, reliquas vero duas canonicis dare permittat. Ipse quoque domnus episcopus altare ipsius loci quod sui juris est ibi contulit ab omni debito faciens illud immune sub interdicto anathematis, nisi quod duodecim denarios solvet pro respectu singulis annis. Ego etiam Ingelbertus advocationem ipsius loci in vita mea michi retinui, ceterum nulli subsessorum meorum eam habendam reliqui. Ut autem hoc mee parvitatis donum firmun parmaneat et inconvulsum, a domno Gerardo episcopo et a cuncta synodo quam Cameraci congregaverat, sub interdicto anathematis et abbatibus multisque ingenuis hominibus, quorum nomina subtersignata notavimus. S(ignum) domni Gerardi episcopi. $ mei ipsius Ingelberti qui hoc scriptum fieri jussi. $ Johannis abbatis Atrebatensis. $ Hugonis Laubiensis. $ Evrelli. Altimontis. $ Heribrandi de cella sancti Gisleni. $ Lietberti archidiaconi. $ Adelelmi archidiaconi. $ Gerardi archidiaconi. $ Guonis archidiaconi. $ Ingelberti archidiaconi. $ Fobaldi archidiaconi. $ Aldonis laici. $ Walberti. $ Johannis. $ Oilbaldi. $ Eilberti. $ Leiuulfi. $ Hostonis. $ Ingelramni. $ Stephani. $ Onulfi. ACTUM Cameraci anno dominice incarnationis Imo XLmo VI to, indictioni XIIIIma regni Heinrici regis anno VIIIIno, episcopatus domni GERARDI XXXmo VIto ».

bied jaarlijks 12 penningen worden betaald. Ik, Ingelbertus, heb mij gedurende mijn leven de toewijzing van deze plaats voorbehouden, verder heb ik aan niemand van mijn nakomelingen dit recht overgelaten. Opdat deze gift van mijne nietigheid vast en onverbreekbaar zou blijven, werd onder bedreiging met de banvloek, deze door de heer bisschop Gerardus en gans de synode, welke hij te Kamerijk had vergaderd, bevestigd, wijl op deze synode aanwezig waren aartsdiakens en abten en vele vrije mannen, van wie wij de namen der ondertekenaars hebben aangetekend. Handtekening van de heer bisschop Gerardus. Handtekening van mijzelf Ingelbertus, die dit schrijven heb doen opmaken. Handtekening van Joannes, abt van Atrecht. Handtekening van Hugo van Lobbes. Handtekening van Evrellus van Hautmont. Handtekening van Heribrand van Celles de St. Ghislain. Handtekening van aartsdiaken Lietbertus. Handtekening van aartsdiaken Adelelmus. Handtekening van aartsdiaken Gerardus. Handtekening van aartsdiaken Guo. Handtekening van aartsdiaken Ingelbertus. Handtekening van aartsdiaken Folbaldus. Handtekening van Aldo, leek. Handtekening van Walbertus. Handtekening van Joannes. Handtekening van Oilbaldus. Handtekening van Eilbertus. Handtekening van Leiuulfus. Handtekening van Hosto. Handtekening van Ingelram. Handtekening van Stephanus. Handtekening van Onulfus.

Opgemaakt te Kamerijk, in het jaar van de Menswording des Heren 1046, 14e Januari, in het 9e jaar van de regering van koning Henricus, in het 36e jaar van het episcopaat van heer Gerardus ».

2. **Ontleding van de Stichtingsoorkonde.**

a. *De Stichter.*

Slechts zeer weinig is ons bekend omtrent de persoon van de schenker der prebenden te Haaltert. In de oorkonde wordt hij Ingelbertus of Engelbert genoemd. Hij wordt er ons in voorgesteld — evenals zijn voorouders — als een vrij man. Vermoedelijk was hij de plaatselijke heer. Sommige toponiemen, evenals de overlevering, wijzen niet alleen op bezittingen, maar ook op verblijf te Haaltert. Wijzen de Engelbertsberg en de Engelbertsput (17e e.) op de motte en de wallen van het kasteel van heer Engelbert? De volksoverlevering wil dat de burcht van deze heer zou gestaan hebben in het Herrenthout (15). Wat er in deze overlevering ook waar weze, een oude plaatsnaam bevestigt het bestaan van een burcht aldaar (16), terwijl men er in 1650/70 nog de wal kende (17).

---

(15) DE POTTER en BROECKAERT schrijven in **de Geschiedenis van Haaltert,** dat er aldaar in 1839 nog grondvesten van deze burcht werden ontdekt.

(16) Ra. Brussel: Rekenkamer, nr 7478, Ae 1390, 12 r.: « up den bruelcoutere ande bourch ». De « bourchmeersch » (11 v.) lag er naast.

(17) Dek. Arch. Aalst: « Exstract vuyt den grooten metingsboeck van Haeltert ».

Uit een stuk van 1464 (18), evenals uit een oorkonde van 1513 (19), waarin het afschrift van een brief van 1495 voorkomt, blijkt dat Engelbert in de kerk van Haaltert, waarin hij een praalgraf had (20), begraven werd. Dit laatste mag evenwel niet als een bewijs gelden voor een verblijf alhier, want het kwam meer voor dat de stichter van een klooster of een kapittel zich liet begraven op de plaats der stichting.

Latere schrijvers — de oudere bronnen noemen hem slechts « heer » Engelbert of Ingelbrecht — willen dat de stichter van het Haalterts kapittel tot de adelstand zou hebben behoord. Zijn naam wordt in verwantschap gebracht met het geslacht van Oisy, ja zelfs met de graven van Vlaanderen (21). De hertogen van Boergondië, als afstammelingen van de graven van Vlaanderen, zullen zich op de verwantschap van de stichter met de graven van Vlaanderen beroepen, om zich te pas en te onpas met het kapittel te bemoeien.

De meeste schrijvers houden aan een familieband met de Oisy's en noemen de schenker « Engelbertus van Oisy ». Zo C. van Gestel (22), P. Goetschalckx (23) en Fr. de Potter en J. Broeckaert (24). Deze laatsten noemen Engelbert eveneens een « bloedverwant van de H. Wivina († 1170), stichteres van het Benedictinessenklooster te Groot-Bijgaarden », die zou behoord hebben tot de edele familie van Oisy-Inchy (25).

Het geslacht van Oisy, en nl. Hugo van Oisy, verkreeg in 1041 de kastelnij van Kamerijk, maar kwam in konflikt met bisschop Lietbert, die hij liet gevangen nemen en opsluiten in het kasteel van Oisy (dép. du Nord, arrond. Valencijn) (26). Het zou onverklaarbaar zijn, waarom de naam van deze kastelein niet zou voorkomen bij de ondertekenaars van de stichtingsoorkonde, indien hij tot de verwanten van de stichter behoorde.

b. *De Stichting.*

Engelbert schonk aan de kathedrale kerk van het bisdom Kamerijk de kerk van Haaltert, evenals de goederen welke haar voorheen

(18) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 29bis.
(19) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 55.
(20) « sculptura sarchophagi ipsius fundatoris » (Oork. nr 29bis), « aniversarium pro ipso fundatore dicti capituli in ipsa ecclesia Haltrensi sepulto » (Oork. nr 55).
(21) A. SANDERUS : **Verheerlijkt Vlaanderen,** 1735, II, blz. 65/66 : « gesticht ...door de heer Engelbert, afkomstig uit het geslacht der graven van Vlaanderen ». — Aartshertog Filip van Oostenrijk, graaf van Vlaanderen, aanziet zich als « fondateur dudit chapittre, à cause de nos predecesseurs » (1498) en Maximiliaan van Oostenrijk schrijft, in 1509 : « ledict corps, chanoines et chapitre, estoient et sont de la fondation... de nos predecesseurs, comtes de Flandres et d'Alost » (Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 47).
(22) **Historia sacra et profana archiepiscopatis Mechliniensis.** 's-Gravenhage, 1725, II, blz. 161 : « fundatum ...collegium canonicorum... ab Ingelberto d'Oisy ».
(23) **Bijdragen tot de Geschiedenis,** II, blz. 193 : « capitulum... ab Engelbertus d'Oisy conditum ».
(24) **De Geschiedenis van de stad Aalst,** III, blz. 248.
(25) DE MOREAU, o.c., III, 564.
(26) id., II, blz. 21.

en ook aan de monniken hadden toebehoord; verder voegde de schenker er nieuwe giften aan toe. Gerardus, de bisschop van Kamerijk, nam de verplichting op zich er « twaalf kanunniken te stichten ».

In de stichtingsoorkonde is er nog geen sprake van een kapittel. Deze benaming die, volgens P. Torquebiau, betekent « een kollege van geestelijken, bedeeld met een juridische persoonlijkheid, dat als voornaamste taak heeft aan God, in een kathedrale of kollegiale kerk, een plechtige eredienst te betuigen » (27), komt voor Haaltert eerst voor in 1264 (28).

Het woord zelf, in de betekenis van een kollege van geestelijken, schijnt voor het eerst gebruikt geweest te zijn door Galterus, aartsbisschop van Sens († 953). Vanaf het einde der 12e eeuw komt deze benaming, in hoger vermelde zin, voor in de pauselijke documenten.

Het kapittel als instelling is evenwel een zeer oude stichting, welke in die tijd — vooral gedurende de 11e eeuw — een grote uitbreiding nam, dank zij de vrijgevigheid van prinsen en heren (29). « Omstreeks 1122 bestonden er in ons land ongeveer 90. Gedurende de 12e, 13e en 14e eeuw zijn de stichtingen minder talrijk » (30). Voor de Denderstreek kennen wij, naast de reguliere kapittels, met kanunniken van Premonstreit te Ninove en te Geraardsbergen, kollegiale kapittels te Dendermonde, Haaltert, Liedekerke en Meerbeke.

De oorkonde van 1046 gewaagt slechts van « twaalf kanunniken » (31). Kanunnik betekent oorspronkelijk een geestelijke levend naar de heilige « canones » (= kerkelijke wetgeving). In deze betekenis is zowel de naam als het begrip reeds op het concilie van Nicea in gebruik... Vanaf Chrodegang van Metz en de synode van Aken (816) werd de titel ingeburgerd voor de kanonieke geestelijken der kathedralen en moederkerken, verenigd in een kapittel, onder de leiding van een proost of deken (32).

Het aantal kanunniken, welke samen het kapittel uitmaakten, was twaalf. Dit getal treft men meer aan voor kapittels uit deze periode. Zo bestond het kapittel van St. Goedele, in 1047 door de graaf van Leuven opgericht, uit 12 prebenden. Ook het kollegiaal kapittel van St. Rombout te Mechelen, gesticht door Notker, bisschop van Luik, omstreeks het jaar 1000, evenals het kapittel van St. Michiel te Antwerpen, door Godfried van Bouillon in 1096 heringericht en overgebracht naar de O.L. Vrouwkerk, bestonden uit 12

---

(27) **Dictionnaire de Droit Canonique,** III, col. 530, 531. — De betekenis zou afgeleid zijn van « kapittel » of een gedeelte van de (klooster)regel, waarmede de lezing van de verzamelde monniken of van de naar een gemeenzame regel levende wereldgeestelijken, werd ingeleid. Vandaar werd deze benaming toegepast op het corps der geestelijken zelf, zowel als op de plaats der verzameling (**Lexikon,** V, kol. 802).

(28) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 7.

(29) DE MOREAU, o.c., II, 116.

(30) id., III, 346, 347.

(31) Het woord kanunnik of « canonicus » komt reeds voor in de 4e eeuw (**Dict. Droit Can.,** III, col. 482).

(32) **Lexikon,** V, kol. 783.

kanunniken, met aan hun hoofd een proost (33). Het aantal leden stond over het algemeen van ouds vast en was oorspronkelijk symbolisch vastgesteld : 4, 7, 12, 24 (34).

Voor het kapittel van Haaltert bedroeg het aantal leden wel 12, ...maar het zal meer voorkomen dat niet alle posten bezet zijn, terwijl gedurende de 15e eeuw (misschien reeds vroeger) de deken van het kapittel over twee prebenden beschikte. In een handschrift van 1438, bewaard in de St.-Vincentiuskerk te Zinnik (35), is er sprake van 15 prebenden, verdeeld over kanunniken en kapelanen.

c. *Samenstelling. Latere bedieningen.*

Aan het hoofd van deze 12 kanunniken stond een proost. Deze waardigheid treffen wij ook elders aan. Zo was in de oude kapittels van Mechelen, Antwerpen, Leuven en Lier de « praepositus » of proost (36) de eerste dignitaris en met het hoogste gezag bekleed. Deze schijnt de rechtstreekse erfgenaam te zijn en als het ware de voortzetter van de abt der kloosters, in dewelke de « vita canonica » steeds in ere was, zoals het IIIe concilie van Tours (831) het uitdrukt. De proost bezat in het begin een zeer grote waardering en een zeer uitgebreide macht; zoals de reguliere abt was hij de beheerder van de goederen der gemeenschap en vertegenwoordiger van het kapittel naar buiten (37). Al de kanunniken waren aan zijn gezag onderworpen. De overtredingen van de regel bestrafte hij met vasten en lichamelijke kastijdingen (38). Lange tijd wist dit gezag zich te handhaven, want gedurende de 11e en 12e eeuw benoemde hijzelf de kanunniken en duidde de ambten aan; minstens werden de benoemingen door hem goedgekeurd. Maar het was geen uitzondering dat hij een groot gedeelte van de gemeenschappelijke inkomsten lichtte tot zijn persoonlijk voordeel (39).

Indien geen deken hem ter zijde stond, had de proost niet slechts het tijdelijk beheer over de goederen van het kapittel, maar bezat tevens de zielezorg en de geestelijke leiding zijner medebroeders (40).

Vooral het eerste zou aanleiding geven tot allerlei misbruiken. Zelf goed bedeeld, leidde de proost weldra een afzonderlijk leven en verliet de residentie, zodat hij alle invloed op het leven der kanunniken verloor.

---

(33) J. LAENEN, o.c., 446.
(34) **Lexikon,** VI, kol. 74.
(35) REUSSENS o.c., XXVIII, p. 164.
(36) « De benaming verschijnt eerst in de Benediktijnerregel (canon 66) als de vertegenwoordiger van de abt, de latere prior. Van daaruit ging zij in Chrodegangs regel over op de Dom- en andere kapittels, als aanduiding voor de eerste (zeer zelden voor de tweede) waardigheidsbeklederS » (**Lexikon,** VIII, 502).
(37) DE MOREAU, o.c., II, 19.
(38) J. LAENEN, o.c., 445.
(39) id., 451.
(40) W. NOLET, o.c., blz. 192.

Het zal zeker niet ter oorzake van dit laatste gevolg geweest zijn dat een reaktie ontstond. In ieder geval werd tegen deze instelling opgekomen in de 15e eeuw en werd de proosdij veelal afgeschaft. Antwerpen maakte er een einde aan op 1 November 1257, « gezien de proost zijn verplichtingen tegenover de kommuniteit niet meer nakwam ». In de plaats stelde men er het dekenaat in, waarbij de titularis verplicht werd de wijdingen te ontvangen en te residieren (41). Lier nam eenzelfde beslissing.

Haaltert was Antwerpen reeds voorgegaan, want in het jaar 1243 was hier reeds een deken, nl. Joannes (42).

Bij naam kennen wij slechts proost Egidius, die in 1185 door Rogerius, bisschop van Kamerijk, in het bezit werd gesteld van deze prebende (43).

* * *

De bij de stichting voorziene proost werd vervangen door een deken (44). Deze verandering voltrok zich over het algemeen in het begin van de 13e eeuw (45). « Deze had de zielezorg over de leden van het kapittel en de opperste leiding van de koordienst. Hij had het recht, om de kanunniken verlof tot afwezigheid te geven, kon straffen toepassen, bestaande in het inhouden van bepaalde inkomsten of zelfs van de gehele prebende, gevangenisstraf e.d. Verder riep hij de vergaderingen samen, zat ze voor en leidde de te behandelen zaken in, nam de nieuwe leden op... en had het opperste beheer van de goederen » (46). Hij had tot taak het innerlijk bestuur van het kapittel en het handhaven van de tucht.

Uit een beslissing van het kapittel te Antwerpen (1253) blijkt dat de deken de pastoor was der kanunniken en van de lagere geestelijkheid aan de kollegiale verbonden. Over het algemeen werd hij vrij door de kanunniken verkozen en altijd ontving hij zijn jurisdiktie van de bisschop (47).

Het verweerschrift van de kanunniken van Haaltert tegen de benoeming van deken Steven de Bruwere (omstreeks 1464), leert ons dat de deken de eerste stem had in het kapittel (48) en dat aan de dekanale waardigheid een speciale kanunnikale prebende, gen.

---

(41) Fl. PRIMS, o.c., II, blz. 98. — De eerste deken werd benoemd in 1273/74.
(42) VAN GESTEL, o.c., II, blz. 143.
(43) id.
(44) « Deken betekent reeds zeer vroeg een kerkelijke overste en dit op de eerste plaats in een klooster (zo in de regel van de H. Benedictus, canon 21, als de opziener van 10 monniken), gaat later bij de invoering van het gemeenschapsleven over op de kathedrale en kollegiale kapittels (decanus capituli), evenals op de door de bisschop georganiseerde plattelandsclerus » (**Lexikon**, III, kol. 188).
(45) DE MOREAU, o.c., II, 119.
(46) W. NOLET, o.c., blz. 193, 194.
(47) J. LAENEN, o.c., 453.
(48) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 29bis.

« van den Eekhout » was verbonden (49). De deken beweerde dat hij, evenals zijn voorganger, over twee prebenden mocht beschikken.

* * *

In de loop der eeuwen bleken ook nog andere bedieningen, bij de stichting niet voorzien, noodzakelijk.

Zo onstond, daar het ging om het zingen van het officie, de functie van cantor of voorzanger, die later de leider zal worden van de « schola cantorum » (50). Hij stond in voor de liturgische ceremoniën (51). De plaatsnaam, « de canterije van Ste Martens Kercke », komt voor in de toponymie (52).

Bij het invoeren van de aanwezigheidspenningen, welke te Haaltert in 1250 tot stand kwamen (53), werd onder de kanunniken een punctuator of controleur der aanwezigheden aangeduid, die de aanwezigen trouw moest aantekenen. Deze « punctuator » werd immers vereist door het concilie van Buda (1279), canon 45, en dit van Bazel (sessio XXI, can. 4) (54). Een oorkonde van 1250 (55) bepaalde dat twee betrouwbare kanunniken de hieruit volgende bedeling zouden regelen.

Later werd nog een andere functie in het leven geroepen, nl. deze van scolasticus of scholaster, die gelast was met de vorming van de jonge geestelijken (56) en tevens dienst deed als notaris of kanselier van het kapittel (57).

Verder nog de custos of thesaurius, die had zorg te dragen voor de gewijde vaten en de liturgische ornamenten.

Deze beide laatste functies werden niet altijd door een kanunnik waargenomen, soms door een « vicarius » (= onderpastoor) of een geestelijke (58).

Door een brief van de bisschop van Kamerijk (1369) (59), waarin een beslissing van de deken en het kapittel van Haaltert uit het jaar 1272 wordt opgenomen en bekrachtigd, vernemen wij dat alhier nog een speciale functie, op andere plaatsen door leken waargenomen, aan twee kanunniken was voorbehouden, nl. deze van provisores van de kerk of kerkmeesters (59bis). Zij werden verkozen onder de kanun-

---

(49) Deze prebende draagt de naam van « **Dekenij** » en **'sDekens** of **'sDekens van Haeltertveldeken** (Schp. 1473, 53 r.).
(50) **Lexikon,** V, kol. 791.
(51) J. LAENEN, o.c., 453.
(52) Ra. Brussel : Rekenkamer, nr 45234, a° 1635, 53 r.
(53) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 14.
(54) **Dict. de Droit Can.,** III, col. 560.
(55) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 14.
(56) **Lexikon,** III, kol. 404.
(57) J. LAENEN, o.c., 453.
(58) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 16.
(59) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 14.
(59bis) Te Antwerpen werden ze « de majores sive gubernatores bonorum temporalium » genoemd. Het waren twee kanunniken, die het beheer van het tijdelijke hadden (Fl. PRIMS, o.c., II, blz. 149).

niken en moesten jaarlijks al de ontvangsten innen en de uitgaven doen te behoeven van het kapittel; ze waren verplicht eens per jaar de rekeningen voor te dragen. Zo de deken en het kapittel niet tevreden waren over hun beheer, dan werden zij afgesteld en anderen in de plaats gekozen. Dit privilegie van het kapittel werd opnieuw bekrachtigd op 27 Januari 1369.

Niet tot het kollege der kanunniken behorend, maar er nauw mee verbonden door afhankelijkheid of dienst waren de « curatus » (= pastoor), de kapelanen, de onderpastoors en de kosters.

In een oorkonde van 1250 (60) worden vernoemd een « plebanus » (andere naam voor pastoor), een « vicarius » en een kapelaan; uit een andere van 1379 (61) staat vast dat er toen te Haaltert twee kapelanen, vier vicarissen of onderpastoors, waaronder een genoemd « magister scolariorum » of gelast met het onderwijs, en twee kosters waren. Van het jaar 1438 bleef ons een lijstje bewaard van zes kapelanen (62), naast elf kanunniken, onder wie de deken (63).

Er bestonden te Haaltert trouwens verschillende kapelanieën, deze van de H. Drievuldigheid en van Allerzielen, die beide in 1495 naar Aalst werden overgebracht. Verder de kapelanie van O.L. Vrouw, deze van St. Laurentius en ene van St. Niklaas (64). — *Wordt vervolgd.*

HOFSTADE. *Jozef de Brouwer.*

MAANDAG VIEREN

Een paar tientallen jaren geleden werd in ons land nog druk luie Maandag gehouden en vooral veel gedronken.

Dit gebruik moet zeer oud zijn. Men vindt daarvan een bewijs in de keure van Geraardsbergen uit 1068, waarin bepaald is, dat wanneer iemand een ander mishandelt, slaat, tegen de grond werpt of met het haar trekt, hij aan de graaf 60 stuivers, en indien het gebeurt **op een Maandag,** 6 pond zal betalen (Item si quis alium vel verberaverit, vel pulsaverit, vel ad terram prostraverit, vel cappillaverit, sexaginta solido solvet Comiti, et si **feria secunda** hoc contigerit, sex libras).

Waarom dat onderscheid in de dagen ? Waarom anders zou een misdaad strafbaarder zijn omdat ze op een Maandag bedreven werd ?

ST-GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

---

(60) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 4.
(61) Dek. Arch. Aalst, Oork. nr 16.
(62) « Primus capellanus Johannes Vleminch; 2us Egidius de Wouwe (vermoedelijk de Wouwere); 3us Joannes de Rode; 4 us Joannes Andreé; 5us capellanus b. Marie Arnoldus de Vos; 6us P. Calbant (voor P. Cal(e)baut).
(63) REUSSENS o.c., XXVIII, 164.
(64) In 1619 tot één kapelanie verenigd.

" GIESBAARGE "

De officiële benaming *Geraardsbergen* heeft als locale, dialectische equivalent *Giesbaarge*, in fonetisch schrift *gizba:rgĕ* (1). Men heeft deze op het eerste gezicht vrij zonderlinge vorm wel eens als de gewestelijke uitspraak van het tot « Geertsbergen » samengetrokken *Geraardsbergen* beschouwd (2). Het lijkt mij alleen mogelijk *gizba:rgĕ* te verklaren als het resultaat van een volkomen zelfstandige ontwikkeling uit de oorspronkelijke benaming, overeenkomstig de in het locale dialect geldende klankwetten (3).

Men moet er inderdaad op bedacht zijn dat de mnl. en nog oudnieuwndl. vorm *Ghe(e)routsberghe(n)*, met zijn talrijke varianten (4), een hele tijd zuiver traditioneel zal geweest zijn, blijkens de hieruit gecontraheerde vorm *Gheersberghe* (a° 1420) (5); hierin was de oorspronkelijke tweede syllabe tussen hoofd- en bijtonige syllabe normaal verdwenen. Dit laat meteen zien hoe vroeg een uitspraak * *geer(t)sberge*, die ten grondslag ligt aan onze dialectvorm, moet zijn voorgekomen. *Geraardsbergen* met zijn verschillende spellingvarianten is pas een latere, d.w.z. volgens mijn materiaal een 16de-eeuwse reïnterpretatie hetzij van *Ghe(e)routsberghe(n)*, hetzij naar de toenmalige uitspraak; invloed van een reeds vroeg naast lat. *Geraldimons* optredend *Gerardimons* is hier bovendien niet uitgesloten (zie noot 6).

---

(1) Bij het samenstellen van een fonetisch schrift heb ik moeten rekening houden met de in de drukkerij aanwezige lettertekens; hier volgen enkele verklaringen van de in dit stuk gebruikte tekens: *e* = ndl. dik; *o* = ndl. tot; *i* = ndl. ziek; *y* = fr. sucre; *u* = ndl. koek; *ĕ* = ndl. de; *a:* = fr. car, page; *e:* = ndl. beek; *o:* = ndl. boot; *í:* = mondopening tussen ndl. bier en beer, vaak met *ĕ*-naslag; *ý:* = mondopening tussen ndl. duur en deur, vaak met *ĕ*-naslag. De consonant x = ndl. lachen.

(2) V. Fris, *Geschiedenis van Geeraardsbergen*, Gent, 1911, 9, noot 2.

(3) Dit is trouwens vaak het geval met de dialectuitspraak van eigennamen; verg. K. Roelandts, *Dialectologie en Onomastiek* (Album L. Grootaers) 1950, 167.

(4) Mijn materiaal bestond uit een uitvoerig aantal toponiemen (ndl., lat., fr.) uit de 13de en 14de eeuw, eigen afschriften uit het archief van het Stedelijk Hospitaal; dit archief is intussen naar Gent verhuisd. Dit materiaal heb ik aangevuld met enkele latere plaatsen uit niet oorspronkelijke bronnen.

(5) Zie Th. de Limburg Stirum, *Coutumes des deux villes et pays d'Alost; Alost et Grammont*, Bruxelles, 1878, 601-602. In een oorspronkelijke bron, gedateerd 1255, komt de vorm *Gheertsberghe* voor en wel in een stuk uit het archief van het Stedelijk Hospitaal, nl. « Die reghele der susteren ende der broederen » op blz. 1, 2, 7, 15; het stuk is opgenomen door G. De Vos, *« Onser Liever Vrouwen » Hospitaal van Geeraardsbergen van zijne stichting af tot na de fransche omwenteling*, Geeraardsbergen, 1903 met de corresponderende plaatsen op blz. 17, 17, 20, 25. Maar wij hebben hier volgens een vriendelijke mededeling van Dr G. I. Lieftinck (Leiden) te doen met een copie uit de 15de eeuw, zodat ik vanzelfsprekend de hierin aangetroffen vorm liever niet gebruik.

Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de vorm *Geraardsbergen* nooit tot de locale spreektaal heeft behoord.

Intussen blijkt wel voldoende uit de mnl. oudnieuwndl. traditionele schrijftaalvorm *Ghe(e)routsberghe(n)* en het niet minder vaak « belegte » lat. *Geraldimons* (6), dat men moet uitgaan van een oorspronkelijk ** gêrald-es-bërga (* gêrald-as-bërga)* « aan of bij de berg van Gêrald » (7).

Ik kan hier de behandeling van de schrijftaalvorm laten rusten om mij alleen bezig te houden met het doel van mijn artikeltje, nl. de verklaring van de dialectvorm *gizba:rgĕ*.

1) *giz-*. Uit ** gêrald* + genitief *-es/-as* « van Gêrald » ontstond normaal ** geerouts- : Gheeroutsberghe*, verder gecontraheerd in de boven vermelde omstandigheden tot ** geertsberge;* hieruit ontwikkelde zich ** geers- : Gheersberghe. Dit * geers-* moest in het geraardsbergs zijn *r* verliezen (verg. *bostĕl* « borstel », *kazĕ* « kers » e.a.) (8). Het vocalisme *-ee-* < *ê* < wgerm. *ai* is in het geraardsbergs, bij normale ontwikkeling, vertegenwoordigd door *i:* : *bí:n* « been », *i:k* « eik », *ví:s* « vlees». Men verwacht hier dus ook : *gí:z-*. In werkelijkheid treedt

---

(6) Van 28 lat. toponiemen, opgetekend uit oorspronkelijke bronnen en gaande van 1245 tot 1329, waren er slechts twee *de Gerardimonte*, en wel uit een zelfde stuk; in andere gevallen heb ik *Geraldimons* (eventueel verbogen) aangetroffen.

(7) Alle geschiedschrijvers van Geraardsbergen spreken ten onrechte van « Ge(e)raard van Hunneg(h)em » (zie b.v. Fris, *Gesch. v. Geer.*, 29) en zoeken hem ook door deze naam te identificeren. De man naar wie de stad genoemd werd, heette echter *Gêrald (Geerald)*, al moet een derg. vorm met *-ald-* in 1068 *(loc. cit.)* al traditioneel geweest zijn (voor de tijd van de ontwikkeling *-ald-* › *-old-* › *-oud-* verg. J. Mansion, *Oud-Gentsche Naamkunde*, 's-Gravenhage, 1924, 151 volg. en in het bizonder 154 volg.). Zie o.m. uit Gwijde van Dampierre's bevestiging (1274) van de privilegiën, door vroegere graven van Vlaanderen aan de stad toegekend : « Noverint universi, tam presentes quam futuri, quod predecessor meus Balduwinus, tam Flandrie quam Hannonie comes, allodium quoddam in parochia de Huenighem, a quodam G e r a l d o , magne auctoritatis viro, emptum sibi vindicavit, ubi opidum construendum elegit, quod a G e r a l d o G e r a l d i m o n s nuncupatur » (de Limburg Stirum, *Coutumes*, 509); verg. ook mijn vorige noot. — Cf. nog J. Lindemans, *Vlaamsche Persoonsnamen* (1ste Reeks) Turnhout, 1944, 17; A. Carnoy, *Origines des noms des communes de Belgique*, Louvain, 1948, I, 242. Sprekende over « *Geraartsbergen* » zegt deze : « En néerlandais *Geraart* fut graduellement substitué à *Gerald*, non moins fréquent »; dit kan niet juist zijn, omdat *Geraard-* in *Geraardsbergen* pas opkwam, toen **gêrald-* zich al lang ontwikkeld had tot **geerout-* en **geert-*. Carnoy's verklaring zou echter wel kunnen gelden voor de lat. toponiemen *Geraldimons/Gerardimons*.

(8) In een stuk van 1642, vermeld door E. Soens, *De Abdij van Sint-Adriaan te Geeraardsbergen*, Aalst, 1914, 287 komen voor : *Gheesberghe, Gesberghe, Geesbersche mate;* de laatste vorm met uitstoting van *g* tussen *r* en *s* is gewoon in het moderne geraardsbergse dialect : *gizba:rs/ gizba:rskĕ* « geraardsbergs/geraardsbergse ». In een stuk van 1671 vermeld door De Vos. « *Onser Liever Vrouwen* » *Hospitaal*, 414, staat de vorm : *Geesberge*.

het corresponderende verkortingsproduct op, nl. *i* : *giz-* (9).; verg. voor *i:* / *i* b.v. *bi:n* « been », *binjtjĕn* « beentje » (10).

Het vorkomen van deze verkorte vocaal is als volgt te verklaren. Zoals in andere ndl. dialecten of ook in andere talen is in het geraardsbergs een lang vocalisme verkort voor bepaalde consonantengroepen, b.v. *k* + *t*, *k* + *s*, *p* + *k*, *p* + *s*, *l* + *k* enz. Men kan hiervan een uitvoerig aantal voorbeelden citeren uit de woordvorming, of aan de hand van bepaalde werkwoordsvormen, maar ik kan met de volgende gevallen volstaan : *zo:l* « zool » / *zolkĕn* « zooltje »; *spí:kĕln* « spuwen » / *spiksĕl* « speeksel »; *bre:kĕn* « breken » / *a brekt* « hij breekt ». De verkorting treedt natuurlijk slechts op, wanneer het contact tussen de consonanten waarvoor de verkorting plaatsheeft, nauw genoeg is. In samenstellingen zal derhalve de verkorting meestal uitblijven : *ko:lkot* « kolenhok », maar daarnaast *zo:l* « zool » / *zolkĕn* « zooltje ». Toch komt de verkorting ook wel voor in enkele samenstellingen, blijkbaar omdat een dergelijke samenstelling dan als een eenheid gerealiseerd wordt, b.v. *stimpĕt* « steenput » naast *stí:n* « steen », *grytmujĕr* « grootmoeder » naast *grý:t* « groot » (11). In *gizba:rgĕ* is een dergelijk contact *-zb-* des te meer begrijpelijk daar het eerste lid van de oorspronkelijke samenstelling niet zelfstandig optreedt.

2) *-ba:rgĕ*. Uit *-bĕrga*. Rekking tot *a:* van wgerm. *ë* vóór *r* + velaar is een normaal verschijnsel in het geraardsbergs : *dwa:rx* « dwerg », *wa:rk* « werk ». De auslaut *-ĕ* bewaart formeel de oudndl. datief-locatief *-a* (12), terwijl in de schrijtaalvormen de *-e* al in de mnl. periode opgevat werd als een pluralis en dan ook *-n* toegevoegd kreeg. Voor *ba:rgĕ* mag men inderdaad niet denken aan apocope van de auslaut *-n*, daar dit verschijnsel in het geraardsbergs niet voorkomt (13). Aansluitend bij de moderne schrijftaalvorm zal men ook een enkele keer *gizba:rgĕn* horen.

Hieruit blijkt dus wel voldoende dat *gizba:rgĕ* klank voor klank de oorspronkelijke benaming reflecteert en zich daaruit volkomen zelfstandig heeft ontwikkeld (14).

WASSENAAR (Nederland). *Fr. van Coetsem.*

---

(9) Misschien mag de verkorting blijken uit *Gesberghe*, vermeld in vorige noot.

(10) Hiermee wordt niet bedoeld dat *i* door fonetische verkorting uit *í:* ontstond; beide volgden een afzonderlijke fonetische ontwikkeling. Dit wordt b.v. bewezen door het feit dat wgerm. *û* en wgerm. *î*, bij normale ontwikkeling, samenvielen maar daarbij over het algemeen een verschillend verkortingsproduct naast zich hebben.

(11) De verkorting in het eerste lid van *stombý:t* « stoomboot » komt over een zeer uitgebreid gebied voor. Verg. b.v. G.S. Overdiep (C. Varkevisser). *De Volkstaal van Katwijk a. Zee*, Antwerpen, 1940, 140.

(12) J. Mansion, *Oud-Gentsche Naamk.*, 280-281.

(13) Iets anders is natuurlijk verlies van auslaut-*n* in de sandhi.

(14) De familienamen *Van Giersbergen* (b.v. naam van een medewerker van *Winkler Prins' Geïllustreerde Encyclopaedie* (4de editie) en *Van Giesbergen* komen eveneens voor.

Enige oude schoolrekeningen uit St-Martens-Lierde

(van 1715 tot 1792)

De volle ontplooiing van het schoolwezen is de trofee van onze twintigste eeuw. De laatste decennia is het onderwijs, én op het stuk van inrichting én op het stuk van leerprogramma's, met reuzenschreden er op vooruit gegaan.

Doch, zijn we zo vlug gaan vergeten dat de wet op de schoolplicht nog betrekkelijk dicht achter ons ligt? En het onderwijs in de voorbije eeuw? Wel waren er reeds de gemeentescholen en onze vrije scholen na de beruchte ongelukswet van 1879. Maar onze grootouders konden ons ook nog vertellen over « een school », die hier en daar door een liefhebber-schoolmeester werd gegeven. En in de 18e eeuw en vroeger? Op onze plattelandsdorpen was er tijdens het oud regiem van een regelmatig en georganiseerd onderwijs absoluut geen sprake (1). Sommige steden hadden wel haar Latijnse scholen.

Op de dorpen was het schoolonderricht meestal de taak van de koster. Bemiddelde ouders betaalden de koster-schoolmeester voor het gegeven onderricht. De onkosten van het onderwijs der arme kinderen vielen ten laste van de H. Geesttafel of Armendis.

Hieronder leggen we enige specimina van oude schoolrekeningen, ten laste van de Armendis, van St-Martens-Lierde ter lezing voor.

1715 - 1716

« ..... 27 oct. 1715 tot ende metten 19 juny (1716) als volght by specificatie.
Eerst vanden 27 8bre. 1715 Brigitta ende pr. Braec(eleer) tsamen
6 maenden en half beloopt 0-19-

4 November.	Joannes van den Borre rest 3 1/2 maent	0-12-
1716. January 2.	Lieven Bourdeau 1 1/2 maendt is	5-
	Nicodemus van gelijcke	5-
dito 27.	Adriaen Soetens reste 1/2 maendt	1-
september 5	Stevemijne vanden Borre rest 1 1/2 maendt ...	5-
meirt 17	Livienus Bourdeau rest 1 maendt	3-
	Nicodemus Bourdeau 6 1/7 maendt	1- 2-
26	Francoyse Soetens rest 1 maent	0- 3-
27	Joannes van den Borre 5 1/5 maendt	18-
16 sept.	Joannes van den Borre 8 maendt	1- 8-
20 october	Pr van den Dooren fs prs..... 8 maent	1- 8-
december 8	Brigitte Broeckaert 3 maendt	0-10-
10	Lieven Bourdeau 3 maendt	0-10-
16	Nicodemus Bourdeau 4 maendt	14-
29	Francis de Pooter 2 maendt	1- 1-
	Lauwereys de Pooter 2 maendt	7-
january 8	Stevemijne vanden Borre 2 maendt	7-
1717 12	Pr. Broeckaert 2 maendt	7-
	beloopt tsamen de somme van	11- 9- (2)

(get.) Adriaen Haegheman coster » (3)

(1) Zie enkele trekken uit de geschiedenis van het onderwijs tijdens het oud regiem: GAUBLOMME Valère, Beknopte Geschiedenis van Erembodegem, uitgave « Het Land van Aalst », nr 6, 1950, blz. 135-137.
(2) De buitenkant van het formulier is beschadigd.
(3) RIJKSARCHIEF GENT. Fonds Gemeente St-Martens-Lierde, Bundel nr 34 (Rekeningen van de Armendis).

1720 - 1721

« De onderschreven schoelmeestersse der prochie van St Martens Lierde overgevende specificatie van de arme kinderen die sy heeft geleert ten tyde van bamis des jaere 1720 tot Sint Jans misse 1721 aen Ul. heeren pastor, borgemeester ende schepenen der voorschr. prochie als proviseurs der gemeyne armen versoeckende ordonnantie tot betaelinghe ten eersten over het leeren

van Florentine de Pooter vijf maenden	5- 0-	
Adriana Cranshof (sic) dry maenden	3- 0-	
Andries de Geyter ende syn suster seven maenden	7- 0-	
Joannes Dase vier maenden	4- 0-	
Joseph de Pooter vier maenden	4- 0-	
Joanna Goedyns ses maenden	6- 0-	
Joseph vande Dooren vier maenden 26 daegen	4-26-	
Adriaen van den Dooren vijf maenden	5- 0-	
Anna Maria de Pre dry maenden is	3- 0-	(4)

te saemen maeckende 42 maenden is ieder maendt dry stuyvers en alven is tsamen 7-7.

(get) Joanna vander Schueren schoelmeestersse der voorschreven prochie. » (5)

1726

« Specificatie billet vande arme scholieren deser prochie gheoeffent ende gheleert door Adriaen Haegheman als volght

1725	Erst Elisabeth van den Haute fa Steven geoeffent een maent ...	0- 4-0	
1726	Anthonius vanden Borre rest 6 maent	1- 4-0	
	Marten vanden Borre rest 4 maent	0-16-0	
	Joos ende Anna de Pooter elck 3 maent tsamen	1- 4-0	
	Adriaene Cranshof (sic) met haer broeder elck 1 maent	0- 8-0	
1725	Joannes Claessens rest 11 maent met eenen a b boeck		
1726	seven scholieren, catechismus tsamen de somme van 47 1/4 stuyvers, waer op ontfaen hebbe vanden heer pastoor den 3 meert 1 guld. 4 st. ghededuceert vanden 47 1/4 st. blijft noch rest	1- 3-1	
1726	Elisabeth vanden Haute fa Steven rest nog 2 maent	0- 8-0	
	somma tsamen vijf guld. 7 stuyvers een oort.	5- 7-1	

(get) Adriaen Haegeman coster » (6)

1727 - 1728

« Notificatie specificatif vande aerme scholieren der prochie van Sinte Martenslierde geduerende den tydt vanden 27 aug. 1727 tot den tegenwoordighen tydt ende maendt July 1728 als hier naer volght

Eerst Jan Claeys vanden 27 Augusty 1727 tot den 27 Mei 1728 resteert negen maendt maken tsamen eenen guld. en sesthien stuyvers	1-16-0	
Item Barbara de Morre vanden 28 october 1727 tot den 28 juny 1728 rest 8 maenden tsamen	1-12-0	
Item Adriaene Cranshof (sic) rest 3 maent	0-12-0	
Item Joannes Cranshof (sic) rest 7 maent	1- 8-0	
Item Marie Tresia Callebaut rest 3 maenden is	0-12-0	
Item Marten de Pooter rest 2 maent	0- 8-0	
Pr. du Prez rest 2 maent	0- 8-0	
Item Elisabeth vanden Houte rest 2 maent	0- 8-0	
de wed. Pr. d'Haesens kindt tot een maent	0- 4-0	
somma tsaemen beloopt neghen gulden en 12 st.	9-12-0	

Adriaen Haegeman (7)

(4) De buitenkant van het formulier is beschadigd.
(5) RIJKSARCHIEF GENT. Fonds Gemeente St-Martens-Lierde. Bundel nr 34 (Rekeningen van de Armendis).
(6) RIJKSARCHIEF GENT. id.
(7) RIJKSARCHIEF GENT. id.

1730 - 1733

« Specificatie vande arme scholieren eerst
Joannes Claes vanden jaere 30 en 31 rest 2 m. ... ... 8 stuyvers
Michiel Claes rest vanden jaere 31 4 m. ende
vanden jaere 32 2 m. tsaemen 6 m. ... ... 1 guld 4 st
N. vanden Dooren fs Anthoon rest vande jaer 31 2 m. ... ... 8 st.
N. vanden Dooren fa Prs. rest vanden jaere 32 2 m. ... ... 8 st.
Atanasius Dhase rest vanden jaeren 31, 32, 33, 4 m. ... ... 16 st.
Francies de Prez vanden jaere 33 met syn suster tot ende
met 2 July 5 m. ... ... 20 st.
N. de Pooter fs Prs. rest vanden selven jare 3 m. ... ... 12 st.
Joannes Maldergem met zyn suster resten tot ende 2 July tsamen 8 m. 2 guld.
Joannes Cranshof (sic) rest 1 m. ... ... 4 st.
Theresia de Vroede rest 2 m. tot ende met 8 july ... ... 4 st.
den 28 mey 1733 Judocus van Dooren fs Anthoon rest tot ende met
den 28 Juny i maent ... ... 4 st.
somma ij gulden en 12 st.

Adriaen Haegeman
coster. » (8)

1733 - 1734

« Specificatie van de arme scholieren tsedert den 19 january 1733
tot nu toe by my gheleert ende onderwesen
Eerst Michiel Claessens voor 2 maent 0- 8-0
Rombaut Flamé filius Elisabeth vanden 27 mey 1733 tot den
27 8bre 1734 rest voor 17 maenden 3- 8-0
Jan Baptiste Flamé filius Elisabeth vanden 4 mey 1734 tot den
4 8bre 1734 rest voor 5 maenden 1- 0-0
Barbara de Morre rest een maent 0- 4-0

somma tsamen 5- 0-0
waer van ick versoecke ordonnantie op Daniel Faigniaert armmeestre.

(Geeraert Haegeman)
coster » (9)

1764 - 1765

« De arme kinderen dewelcke onse schole hebben gefrequenteert
zyn dese te weten.
Theresia ende Barbara D'hont kinderen van wylent Frans. D'hondt van
23 january 1764 tot den 5 july vande selve jaere komt over vyf
maenden en half ter... van 2 gulden en 4 st. dus 2- 4-0
Item Jan Baptist ende Pr. Anton D'hont ook kinderen van wylent Frans.
vanden 13 february tot den 19 meerte vanden voorn. jaere komt à ses
st. voor jeder ter maendt als zynde avondtschole daerinne
begrepen het licht 0-12-0
Item Hugo de Miel fs Rochus van 10en january 1765 tot den 25en
february vande selve jaere komt over een maend en half 0- 6-0
dus komt saemen ter somme van..... 4 - 6 - 2

(get) J. De Coster
coster ende schoolmeester » (10)

---

(8) RIJKSARCHIEF GENT. id.
(9) RIJKSARCHIEF GENT. id.
(10) RIJKSARCHIEF GENT. id.

Specificatie

van de arme kinderen die onse Schole hebben gefrequenteert sedert de laatste van ... xbre 1790

Eerst twee kinderen van Frans. Machtelincx te saemen tot negen maenden	1-16-0
Item vier maenden voor het vuur	0- 8-0
Item een kind van Joseph de Valkeneer elf maenden ende een halve	2- 6-0
Item vier maenden met vuur	0- 8-0
Item een kind van Adriaen van Kouwenberge over ses maenden ...	1- 4-0
Item over dry maenden met vuur	0- 6-0
Item een kind van Judocus de Vos over acht maenden komt	1-12-0
Item vier maenden met vuur	0- 8-0
Item een kind van Anton Tys over twaelf maenden en halve	2-10-0
Item over vier maenden met vuur	0- 8-0
komt al te samen tot	14- 6

Ontfangen van Sr. Jan Bapt. Herregots Armmeestre den inhoud deser specificatien tot den sol. van veerthien guldens en ses stuyvers t' oirconden 23 augusty 1792

(get) J. De Coster. » (11)

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

Lierds student te Leuven (1778)

« Aen Ul. heeren bailliu, borgemeester ende schepenen der prochie van ste martens lierde als oppervoogden.

Supplierende verthoont reverentelijck joannes baptist Verlysen audt 23 jaeren soone van wijlent Fransiscus ende anna van weyenberghe hoe dat hy suppliant tot hiertoe soo daenighe voortganck heeeft gedaen in de lattynsche scholen dat hy alreede in de universityt van Loven heeft gehoort de philosophie ende alwaer hy syne studien nu gerne saude poursuiveren omme met de gratie godts te becommen den graet van licentiaet in de medicynen, dan vermits den selven voortganck aen den suppliant belet wort door dien dat syne voorn. moeder ten suspeete van haere voordere kinderen de becostinghe van diere geensints en verstaet te supporteren, ende dat hy suppliant obsterende syne minderjaerigheyt geene de minste directie en is hebbende van syne goederen is oorsaecke van syn recours tot Ul. heeren.

Deselve biddende believe gedient te wesen geconsidereert het gone voors. aenden suppliant te accorderen de vervoorderinghe van de gemelde studien tsynen particulieren coste alsmede dat desselfs becostinge voldaen worden uyt syne vaderlijcke weesepenningen aller om beter gedaen dan gelaeten dier te meer om dat suppliants vooghden pater en materneel daer in verclaeren te consenteren de welcke des tot dier beneffens den suppliant hebben ondt.

... ondt. Charles De Smet E. Droesbeke. » (1)

Op 28 April 1778 willigde de gemeente de vraag van de student in.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

(11) RIJKSARCHIEF GENT. id.

(1) Rijksarchief Gent. Fonds der gemeente St-Martens-Lierde, nr 35, f° 108 v°.

Rijmpjes bij kinderspelen te Erembodegem

In het verzamelen en te boek stellen van gegevens uit onze rijke Vlaamse folklore wordt voorzeker één aspect te veel over het hoofd gezien en wel het spel onzer kinderen, ingeleid of begeleid door rijmpjes, die eenvoudigweg, ofwel gedeclameerd ofwel gezongen worden.

De schoolgaande jeugd van elke stad, van elk dorp kent haar eigen, haar specifieke rijmpjes: nuchter en zakelijk bij de jongens, sierlijker, met meer gevoelsuitdrukking bij de meisjes; maar alle geboren uit hun kinderlijke en zuivere spontaneïteit, uit hun jonge, maar onbegrensde verbeelding, gebaseerd op een of ander concreet en primerend detail uit hun leven of omgeving. Bekeken met het oog van een volwassene lijken die rijmpjes nietigheden, soms onsamenhangend, ja zelfs zonder zin. Maar zijn we zo vlug onze eigen kinderwereld gaan vergeten? Kinderen weten uit een kleinigheid een volle wereld van geluk op te bouwen. De Franse dichter Sully Prudhomme dichtte het mooie vers

Le bonheur de l'enfant est celui de la rose :
Qui fait des perles d'un peu d'eau.

Is het spel onzer kinderen niet een parelkrans van geluk?

De taak van onze folkloristen hoeft tweevoudig te wezen: die rijmpjes bij het spel verzamelen en publiceren, om op die manier de echte expressies van het leven onzer kinderen voor onherroepelijk verdwijnen en vergeten te vrijwaren, enerzijds; de thans in voege zijnde bij het klein volkje levendig te houden, anderzijds. Dit cachet van het kinderleven heeft een niet te onderschatten belang in de opvoeding. Elk opvoeder in concreto, is zich daar ten volle van bewust. Kinderen, die in hun kinderlijk spel leven en bewegen, zijn nog ware kinderen. In onze tijd, waarin het geïmporteerd cowboygedoe, de filmsterren en sporthelden, het spel onzer kinderen, en vooral dit van onze jongens, gaan oriënteren naar het woeste, het wilde, het brutale, ja zelfs naar het uiterste van de tegenovergestelde richting: het sentimentele, betekent dit heel wat. De leerkrachten op onze volksscholen mogen niet uit het oog verliezen dat de ontspanning onzer kinderen op de speelplaats, thuis en elders, een ontspanning van kinderen moet blijven. In deze zo onevenwichtige en ontaardende tijd hoeven ze te redden wat te redden is. Laat aan onze kinderen die spelen, van generatie aan generatie overgeleverd; laat onze kinderen rijmen en zingen bij hun spel, stimuleert hun fantasie in de goede richting. Elkeen, die met de opvoeding van onze kinderen begaan is, zal dan mogen de rust aanvoelen, kinderen en geen volwassenen vóór hun tijd — die in de meeste gevallen niet veel goeds beloven — onder handen te hebben. Zulkdanige gesteltenis onzer kinderen zal zonder de minste twijfel het werk onzer opvoeders in ruime mate vergemakkelijken en ruimschoots kans bieden tot blijvende resultaten.

De onderhavige rijmpjes bij het spel onzer kinderen van Erembodegem, hebben we kunnen verzamelen, dank zij de vriendelijke medewerking van de leerkrachten van de jongens- en meisjesscholen. We hechten er aan, langs deze weg, hun een hartelijk woord van dank toe te sturen.

I. BIJ DE JONGENS.

AFTELRIJMPJES.

1) *A.B.C.*

Pot. A.B.C.,
de kat gaat mee,
de hond blijft thuis,
piep, zei de muis
in het schotelhuis.

2) *AL ONDER DE BANK*

Pot. Al onder de bank
daar lag wat zand,
wij varen er mee naar Engeland,
van Engeland naar Spanje,
appelen van Oranje,
peren zo dik, kadee,
doet de stoute kinderen mee,
laat de brave lopen,
loop langs door de poorten,
de poorten zijn gesloten,
loop dan door de goten,
de goten zijn te nat,
loop dan door het verken zijn mozegat.

3) *ANNEKE EN JANNEKE*

Pot. Anneke en Janneke kregen hun pree
van hun mama, maar ze deden er niet lang mee.

4) *DE DIKKE EN DE MAGERE.*

Pot. De dikke en de magere en de olifant,
speelden op een fluitje en dat was plezant,
het fluitje was kapot,
En gij zijt zot.

5) *DE DUITSERS.*

Pot. De Duitsers kwamen binnen al met hun tanks,
ze rijden, pang, en gij zijt er aan,
en gij zijt er aan.

6) *GIJ ZIJT VAN DE EERSTE PARTIE.*

Pot. Gij zijt van de eerste partie,
pot, gij zijt van de tweede partie.

7) *HOEDJE.*

Pot. Hoedje
Patoetje,
wie heeft het beste hoedje ?
Een, twee, drie, en gij zijt af.

variante :

Pot. Hotje
patotje,
wie heeft het beste hoedje ?
Een, twee, drie, en gij zijt af.

8) *HOLLEKEN*

Pot. Holleken,
bolleken,
trippels dolleken,
holleken,
bol,
krol.

9) *IK EN ONZE DIKKEN.*

Pot. Ik en onze dikken
gingen peren plukken,
onze dikken liet een prot,
en al de peren waren rot.

varianten:

Pot. Ik en onze dikken
gingen peren plukken,
de peren waren te rijp,
en onze dikke kreeg 't sch...

Pot. Ik en onze dikken
gingen rogge pikken,
onze dikken kreeg het sch...
en we waren al onze rogge kwijt.

10) *IK GA NAAR DE WINKEL.*

Pot. Ik ga naar de winkel om een brood,
ik krijg twee spekken :
een blauwe en een rode.
Welke kiest ge daarvan ?
Welke kiest ge daarvan ?
Een blauwe of een rode ?

11) *IK MOEST EEN KOMMISSIE DOEN.*

Pot. Ik moest een kommissie doen,
pot, ik verloor mijn schoen,
ik kreeg een pak slagen,
op wie 't valt, ontvangt het.

12) *IN HET BOS.*

Pot. In het bos, daar woont een heks,
en die heks heette hiks,
paradiks,
paradeks,
toverheks,
en al wie deze naam niet zeggen kan is er aan.

13) *IKKE PIKKE.*

Pot. Ikke,
pikke,
poeneka,
wansoe wanneka,
ikke, pikke, poeneka, wansoe trien,
al wie deze naam niet zeggen kan die is er aan.

14) *IN HOLLAND.*

Pot. In Holland woont een meisje,
dat meisje heet Allida
bieda
boskada,
al wie die naam niet zeggen kan is er aan.

15) *JANTJE MOET TE BIECHTEN GAAN.*

Pot. Jantje moet te biechten gaan,
en nu moet hij bij de pastoor gaan,
potverdekke,
potverdekke,
wat hebt gij allemaal gedaan ?
Tweemaal gestolen,
tweemaal zijn broeksken afgedaan.
Pot. Wat heeft Jantje nog gedaan ?

varianten :

Pot. Jantje moest te biechten gaan,
potverdekke,
potverdekke,
wat had hij nu gedaan ?
Eenmaal gelogen,
tweemaal bedrogen,
eenmaal kakak gedaan,
en gij zijt af.

Pot. Jantje moest te biechten gaan,
bij mijnheer pastoor,
potverdimme,
potverdimme,
wat heb ik nu gedaan ?
Tweemaal gelogen,
Tweemaal gestolen,
tweemaal mijn broekje vol gedaan,
en gij zijt er aan.

16) *JEFKEN.*

Pot. Jefken,
pefken,
eierendief,
hij telt de bollekens van zijn lief,
een, twee, drie en gij zijt af.

17) *LEI LAF.*

Pot. Lei, laf,
troef,
B.C. en gij zijt af.

18) *MEETJE EN PEETJE.*

Pot. Meetje en peetje sliepen bijeen,
ze trokken mekander aan dikke teen,
wap zei meetje,
hap, zei peetje,
en gij zijt af,
en gij zijt af.

variante :

Pot. Meetjen en peetjen sliepen bijeen,
ze trokken mekaar aan dikke teen,
aai, zei meetje,
prot, zei peetje,
een, twee, drie en gij zijt af.

19) *MIJN BOOTJE VAART NAAR AMSTERDAM.*

Pot. Mijn bootje vaart naar Amsterdam,
wat hebt ge bij uwen boterham ?
Kaas, spek of koek ?
Kaas, dan zijt ge een felle baas,
spek, dan zijt ge een grote lekkerbek,
koek, dan zijt ge een kalkoen.

varianten :

Pot. Mijn bootje vaart naar Amsterdam,
wat doet gij op uw boterham ?
Kaas, spek of koek ?
Kaas, dan zijt ge een grote baas,
spek, dan zijt ge een grote lekkerbek,
koek, dan zijt ge de snoek.

Pot. Mijn vader gaat naar Amsterdam,
wat kiest ge bij uw boterham ?
Kaas, spek of koek ?
Kaas, pot, dan zijt ge een kaasbolleken,
spek, pot, dan zijt ge een lekkerbek,
koek, pot, dan sch... ge alle dagen in uw broek.
Peperkoek.

20) *MEETJE.*

Pot. Mijn meetje
laat een scheetje,
mijn peetje
laat drie scheetjes,
dat is samen vier.

variante :

Pot. Meetje
liet een scheetje,
peetje
liet er twee.
Wie is er de grootste prij ?
Eh... gij.

21) *MIJN PETJE.*

Pot. Mijn petje Pie
sch... in de zee,
de zee was blond
van mijn petje Pie zijne str...

variante :

Pot. Pier Kerlie
sch... in de zee,
de zee was blond
van Pier Kerlie zijne str...

22) *MIJN VADER HEEFT EEN TONNEKE GEMAAKT*

Pot. Mijn vader heeft een tonneke gemaakt,
hoeveel pinten gaan er in ?
Meer dan tien (bvb. 16, nota v. d. schr.)
Wij zullen eens gaan tellen
met de mademoiselle;
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16.

23) *MIJN VADER PLANT EEN BOOM.*

Pot. Mijn vader plant een boom,
in die boom, daar was een nest,
in dat nest, daar lag een ei,
in dat ei, daar lag een briefje
waarop geschreven stond : hoe heet uw liefje ?

varianten :

Pot. Mijn vader plant een boom,
in die boom, daar lag een ei,
in dit ei, daar zat er een brief
waarop geschreven stond : wie is uw lief ?

Pot. Mijn vader vindt een ei,
in dit ei stak een brief
waarop geschreven stond : hoe heet uw lief ?

24) *NIJANO.*

Not. Nijano,
kano,
al wie deze naam niet zeggen kan
is er aan,
nijano,
kano.

25) *ONDER DE BIMMER BOMSE BERM.*

Pot. Onder de bimmer bomse berrem, wonen bimmerbomse mensen, en die bimmerbomse mensen hebben bimmerbomse kinderen en die bimmerbomse kinderen eten bimmerbomse pap uit een bimmerbomse pot.

26) *ONDER DE BRUGGE.*

Pot. Onder de brugge zat er een krokodiele,
ik pakte een stokje,
en sloeg op haar kopje,
ik pakte een latje,
en sloeg op haar gatje,
pief, poef, paf,
en gij zijt af.

27) *ONDER DE TAFEL LAG EEN WAFEL.*

Pot. Onder de tafel
lag een wafel,
al wie deze wafel niet en mag,
moet zeggen goeden dag,
ik ben hier en gij zijt af.

28) *ONDER TAFEL ZAT EEN HONDJE.*

Pot. Onder tafel zat een hondje,
met zijn kontje
bloot.
Hebben zij dat hondje,
stukken van zijn kontje ?
Een, twee, drie en gij zijt af.

varianten :

Pot. Op de hoge toren zat een kleine hond,
een van de jagers schoot hem in zijn kont,
aai, zei dat hondje,
stukken van zijn kontje.
Een, twee, drie en gij zijt af,
een, twee, drie en gij zijt af.

Pot. Onder 't water zat een hondje,
een hondje
met zijn kontje
bloot.
Habbe, zei dat hondje,
stukken van zijn kontje.
Een, twee, drie en gij zijt af,
een, twee, drie en gij zijt af.

29) *ONDER HET WATER.*

Pot. Onder het water
woont een kater
met een gouden trompet,

alle bakkers zijn volzet.
Steek een briefje al in de post,
recht of krom ?

variante :

Pot. Onder 't water
ging een pater
met een gouden trompet,
alle bakkers zijn volzet.
Steek een brief al in de post,
recht of krom ?

30) *OP DE HEI.*

Pot. Op de hei woont een vrouwke,
die kan bakken zonder schouwke,
en kan koken zonder kolen.

variante :

Pot. In de kouter woont een vrouwken,
die kan bakken zonder schouwken,
die kan bakken zonder vuur,
acht en acht is zestien.

31) *PAARDEN VAN ADIKKADO.*

Pot. Paarden van adikkado,
doet de brave kinderen mee,
laat de stoute lopen,
kruipt aldoor de poten,
de poten zijn te nat.
kruipt dan door het varken zijn mozegat;
en gij zijt af.

32) *SISSEN.*

Pot. Sissen
stond te pissen
aan de deur van een café,
daar kwamen twee polissen
en ze namen Sissen mee.

variante :

Pot. Sissen
stond te pissen
aan de deur van zijn mamere,
't kwamen bij polissen
en ze namen Sissen
mee.

33) *TANTE LIEZEBET.*

Pot. Tante Liezebet
kreeg een kottelet,
ze hing het in een kadertje
aan hun bed,
en gij zijt er aan.

34) *VLIMME VLAMME.*

Pot. Vlimme, vlamme,
kuterdamme,
lier, la, troef, traf,
af.

35) *WAAR RIJDT DE TREIN ?*

Pot. Waar rijdt de trein naartoe ?
Naar Brussel.
Welke kleur heeft die trein ?
Groen.
Heeft die jongen wel groen aan ?

36) *WIE KIEST GE LIEVER ?*

Pot. Wie kiest ge liever, de haan of de vos ?
De haan, dan zijt ge er aan.
de vos, dan zijt ge verlost.

37) *YNTETIJNTJE...*

Pot. Yntetijntevillemomijn te yntetijn te af,
al wie deze naam niet zeggen kan is er aan,
yntetijntevillemomijn te yntetijn te af.

II. BIJ DE MEISJES.

A. AFTELRIJMPJES.

1) *ACHTER HET KLEIN KAPELLEKEN.*

Pot. Achter het klein kapelleken,
daar stond een mooie bloem,
ze was van Isabelle,
oem, oem.

2) *DE BOER DEED ZIJN KINDEREN SLAPEN.*

Pot. De boer deed zijn kinderen slapen,
maar ge moogt niet praten.
Hoeveel jaar zijt gij ?

3) *EEN, TWEE, DRIJ.*

Pot. Een, twee, drij, de boeren bezagen mij,
ze meenden dat ik geen geld had,
maar ik had er meer dan zij.

4) *ENTENDEZ-VOUS ?*

Pot. Entendez-vous le nom...
pif, poef, paf.

5) *EUKE PEUKE.*

Pot. Euke
peuke,
pila peuke,
euke, peuke, paf,
en gij zijt af.

6) *EUN DEUN DIK.*

Pot. Eun, deun, dik,
zeven karnastik,
zeven karnaboemlala,
eun, deun, dik.

7) *GRAND SAINT MARTIN.*

Pot. Grand saint Martin, mon bon ami,
descendez du paradis,

vite, vite, vite,
apportez moi de suite
deux bonbons
in den macaron.

8) *IK EN ONZE DIKKE.*

Pot. Ik en onze dikke en onze olifant
speelden op een fluitje en dat was plezant,
't fluitje was kapot,
en gij zijt zot.

9) *IKE PIKE.*

Pot. Ike, pike, poeneka,
wansoe, wanneka,
ike, pike, poeneka,
wansoe trie,
al wie
deze naam niet zeggen kan die is er aan.

10) *IK GING MIJN GEITJE WACHTEN.*

Pot. Ik ging mijn geitje wachten
al in de groene grachten,
ik kwam daar ne grijzen
tegen, hij deed mijn geitje bijzen,
het geitje sprong op moeders schoot,
en moeder deed het geitje dood.
Pot... en gij zijt er aan.

11) *IK GING NAAR DE WINKEL.*

Pot. Ik ging naar de winkel,
en kocht daar twee broodjes
en twee spekskens,
een rood en een blauw;
een voor mij en mijn zusje.
Welke kleur kiest gij ?
Een rood of een blauw ?

12) *IK VROEG AAN MIJN NICHTJE.*

Pot. Ik vroeg aan mijn nichtje,
zwart gezichtje,
hebt ge soms geen hemd voor mij ?
Neen, zei mijn nichtje,
zwart gezichtje,
ik heb er zelf maar vijf :
twee in de kas,
twee in de was,
een aan mijn lijf,
dat zijn er samen vijf.

13) *IN DE KOUTER.*

Pot. In de kouter woont een vrouwtje,
die kan bakken zonder schouwtje,
die kan bakken zonder vuur,
acht en acht is zestien,
acht en acht is zestien.

14) *IN DE DRING.*

Pot. In de dring, drang, drij,
kerre, ming, mang, mij,
sigarette,

perrepette,
in de dring, drang, drij.

15) *JANUARI.*

Pot. Januari, Februari, Maart, April,
gij moogt kiezen wie ge wilt,
Jan of Piet.

16) *MARGO.*

Pot. Margo
le petit sabot,
le petit sachet, fildrio,
Margo, Margo,
le petit sabot
Margo.

17) *MIEKE MOEST AARDAPPELEN SCHILLEN.*

Pot. Mieke moest aardappelen schillen,
maar ze vond haar mesje niet,
't lag in de bakkerij.
Welk nummer kiest gij ?
Boven de tien ?

18) *MIJN VADER HEEFT EEN PAARD BESLAGEN.*

Pot. Mijn vader heeft een paard beslagen,
raadt eens hoeveel nagels erin waren ?
Boven de tien.

19) *MIJN VADER HEEFT EEN TONNEKEN GEMAAKT*

Pot. Mijn vader heeft een tonneken gemaakt,
hoeveel pinten gaan erin ?
Over de tien.
Hoeveel ?

20) *MIJN VADER KAPT EEN BOOM.*

Pot. Mijn vader kapt een boom,
in die boom, daar zat een ei,
in dit ei, daar zat een brief
waarop geschreven stond : wie is uw lief ?

21) *ONDER DE BLAUWE HEMEL.*

Pot. Onder de blauwe hemel,
daar moogt gij niet spreken,
hoeveel jaar zijt gij ?

22) *ONDER DE BRUGGE.*

Pot. Onder de brugge, daar zat een krokodille,
ze beet in mijn bille,
ze pakt haar latteken,
ze sloeg op mijn gatteken,
een, twee drij, en gij zijt af,
een, twee drij, en gij zijt af,

23) *ONDER DE PIANO.*

Pot. Onder de piano stond een pint,
al wie er van drinkt,
stinkt.

24) *ONDER DE TAFEL.*

Pot. Onder de tafel

daar lag er een wafel,
al wie hem niet mag
moet zeggen goeien dag

25) *OP DE BIBERBOMSE BERGEN.*

Pot. Op de biberbomse bergen wonen biberbomse mensen, en die biberbomse mensen eten biberbomse pap met een biberbomse lepel uit de biberbomse bak.

26) *ROE ROE.*

Pot. Roe, roe, 'k zie gram, pikka, pikka,
poriom boere, boere nette kla,
goer af, kla goer af.

27) *SYLVIEKEN.*

Pot. Sylvieken, madona; pour le paradis on sonna,
Sylvieken, madona, pour le paradis on sonna.

28) *VLIMME VLAMME.*

Pot. Vlimme, vlamme,
boter dame,
lila troef, traf, af.

29) *WILT GIJ ER U AAN HOUDEN ?*

Pot. Wilt gij er u aan houden ?
Maar gij moogt niet kwaad zijn.
Een, twee, drie en gij zijt af,
en gij zijt af.

B. **RIJMPJES BIJ SPELEN.**

30) *ALS MIJN VADER.*

Als mijn vader en mijn moeder naar de markt toe gaan,
o ja, ja zo, dan komen zij niet thuis voor het avondmaal,
o ja, ja zo, videri, videra,
videroeillala,
o ja, ja zo.

31) *IK BEN RIJK.*

Ik ben rijke, rijke, marion en marionette,
ik ben rijke, rijke, Maria,
ik ben arm, arm, marion en marionette,
ik ben arm, arm, Maria.
Wilt gij mij uw liefste kindje geven, marion, marionette ?
Wie is er uw liefste kindje, marion ?
Dat is mijn liefste N... (naam wordt genoemd, nota v. d. schr.)
Ge zult ze toch niet krijgen, marion, marionette.
Ik zal haar de hemel geven, marion, marionette.
Pak ze dan maar mee, marion, marionette.
Ginder ver, ginder ver, komt een koetsken, à la bonne heure,
dat ze rijden, dat ze rijden, dat ze rijden Brussel in,
dat ze rijden, dat ze rijden, dat ze rijden Brussel uit.

32) *IK HEB EEN EZEL.*

Ik heb een ezel aan mijn hand,
wie zal hem eten geven ?
Wittebrood, mastellebrood, gelijk ze aan een ezel geven.
Weg, lelijke ezel.

33) *IK HEB EEN WIT SPIEGELKE.*

Ik heb een wit, wit spiegelke gevonden,
ik heb het aan mijn handeke gebonden,
en N... heeft haar omgekeerd,
dat heeft ze van mij geleerd.

34) *IK KOM OM MIJN MELK.*

Ik kom om mijn melk en mijn geld.
Ge krijgt het niet.
Waarom niet ?
't Zat er iets in.
Wat zat er in ?
Een kikvors.
Met wat maakt moeder haar soep ?
Ahaha ta la la ra la.

35) *KRUIWAGEN.*

Kruiwagen, rijd maar door,
ik heb het al gevonden in mijn behoor,
ik zal eens gaan zoeken
in alle hoeken,
in alle straten, maar ik weet niet waar.
Ik heb het al gevonden, o, wat ben ik blij,
kom mijn liefste schatje, kom maar achter mij.

36) *ROODKAPJE.*

Roodkapje, waar gaat gij heen,
zo alleen, zo alleen ? } bis

Bij mijn meter koekjes dragen,
ginder ver, ginder ver. } bis

In het bos zijn wilde dieren,
pas maar op, pas maar op. } bis

Ik ben niet bang voor wilde dieren,
laat mij gaan, laat mij gaan. } bis

37) *VANWAAR KOMT GIJ ?*

Vanwaar komt gij getreden, brunelle, brunelle,
vanwaar komt gij getreden, brunelleken ?
Ik kom van onder de aarde, brunelle, brunelle,
ik kom van onder de aarde, brunelleken.
Wat hebt gij ons meegebracht, brunelle, brunelle ? (bis)
Een potje met wat asse, brunelle, brunelle. (bis)
Voor wie is dat potje met asse ?
Dat is voor mijn liefste kindje.
Wie is er uw liefste kindje ?
Dat is mijn liefste N...
Ge zult ze toch niet hebben.
Ik zal haar kleden in de blauwe zijde.
Ge zult ze toch niet hebben.
Ik zal haar de hemel geven.
Neem ze dan maar mee.

38) *X DRAAGT DE MODE.*

Y die draagt de mode,
Y die draagt de broek,

die zij van hare ouders getroffen heeft.
Kom mee met mij op de boulevard,
ik zal u geven een zijden foulard,
en welke belieft er u, een witte of een zwarte...
en zijden foulard ?

39) *ZEG KENT GIJ DE MOSSELMAN ?*

Zeg, kent gij de mosselman, de mosselman, de mosselman ?
Zeg, kent gij de mosselman van Hele ?
Ja, ik ken de mosselman, de mosselman, de mosselman,
ja, ik ken de mosselman van Hele.
Samen kennen wij de mosselman.

C. **RIJMPJES BIJ BALSPEL.**

40) *AL IN DE LUCHT.*

Al in de lucht,
een potje met bucht,
een potje met water,
daar was ik mijn handjes
al in de fonteintjes,
ik droog ze af,
ik stel ze in mijn zijde,
ik stel ze op de rug,
ik verbied aan mijn zusje,
ik geef haar een kusje,
ik kniel voor haar neder,
ik lees mijn gebeden,
ik sta weer op, de bal omhoog, de bal op de grond,
moleken arond,
en ik draai me rond.

41) *AL IN DE WEI.*

Al in de wei,
daar lag een ei,
van papier, spinnewinne,
van karton,
charleston.

42) *A L'ORDINAIRE.*

A l'ordinaire, stijf staan, zonder lachen, zonder klappen, mijn een been, mijn ander been, mijn een hand, mijn ander hand, plak langs voren, plak langs achter, omhoog, omlaag, omhoog en omlaag, le tourbillon, la réverence, la pénétence, bleu, blanc, rouge, molentje arond,
en ik draai me rond.

43) *BLEU BLANC.*

Bleu, blanc, blasj

44) *MADAM TELLERAM.*

Madam telleram.

45) *VADER HEEFT ZIJN KAT VERKOCHT.*

Vader heeft zijn kat verkocht, miauw,
en hij heeft er zeven frank van gehad, miauw,
en zeven frank, dat is geen geld,
hij heeft ze op zijnen schoot geteld,
miauw, miauw, miauw, miauw, miauw, miauw, miauw, miauw.

D. RIJMPJES BIJ HET KOORDESPRINGEN.

46) *A.B.C.*

A b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z.

47) *ADAM EN EVA.*

Adam en Eva, die zaten op een schip,
van rikketikket, van rikketikket, tik,
Adam en Eva, die zaten op een schip.

48) *ALLEZ FAIRE GYMNASTIQUE.*

Allez faire gymnastique,
allez vite,
comme ça,
allez jusque là.

49) *ALS MIJNE KOP.*

Als mijne kop in de spiegel staat,
dan draai ik me om en ik zie me staan,
ik zal het van mijn leven,
van mijn leven niet meer doen,
een kop zonder haar is geen fatsoen.

50) *APPELSIEN.*

Appelsien,
laat u zien,
pas maar op
of ik eet u op.

51) AVEA.

Avea, avea, avea, servette,
avea, avea, avea, sasa.

variante :

Onvia voor avea.

52) *CECILIA.*

Cecilia kwam me tegen
langs de waterkant,
schone witte schoentjes,
bloemen in haar hand.
Zijde gij Cecilia ?
Zijde gij de bloem ?
Ja, ik ben Cecilia,
ja, ik ben de bloem.
O, Cecilia, wat zijt ge lief en schoon.
O, Cecilia, wat zijt ge wonderschoon.

53) *CREME A LA GLACE.*

Crème à la glace stond in de kas(t),
moeder dacht dat het boter was,
vader sneed er hem een schelleken af,
oei, oei, 't is crème à la glace.

54) *DENISE IS ZIEK.*

Denise is ziek,
wie zal er haar genezen ?
Mijnheer de dokter, een echte specialist,
geef haar een flesje om over te geven,
geef haar een flesje om af te gaan,
roept op Jefken, en 't is gedaan.

55) *DE ZON.*

De zon, de maan, de ster. (bis)

56) *EEN HOND IN HET KOT.*

Een hond in het kot,
de deur op slot,
auw, auw, auw.

57) *HAPPE ZEI DE HOND.*

Happe, zei de hond, en de hond sprak Frans;
zwijgen, zei de boer, of ik breek uwen hals;
als ge mijnen hals zult breken
zal ik nooit geen Frans meer spreken.

58) *HOREKADORE.*

Horekadore,
de bim bam bore,
eih, ea, desj,
plesj.

59) *HORLOGEKE.*

Horlogeke, horlogeke, wat uur is het al?
Al een, a twee, a drie.

60) *DE KEIZER.*

Ik heb de Keizer zien vertrekken,
met een emmer aan zijn gat,
om de IJzer leeg te scheppen,
maar het water was te nat.

61) *IK HEB EEN HUISJE*

Ik heb een huisje met een tuintje gehuurd,
zei ze, zei ze tegen mij;
wij leven in een gezellige buurt,
zei ze, zei ze tegen mij;
en als ik zo naar mijn bloemekens kijk,
zei ze, zei ze tegen mij;
voel ik me vrij als een koning zo rijk,
zei ze, zei ze tegen mij.

62) *IK HEB EEN VOGELTJE.*

Ik heb een vogeltje gevangen,
en dat beestje kan niet zien,
chère bonne amie, chère bonne amie;
ik heb een vogeltje gevangen,
en dat beestje kan niet zien,
chère bonne amie.

63) *IK HEB GEVONDEN.*

Ik heb gevonden, j'ai trouvé,
op de markt, sur le marché,
twee schapen, deux moutons,
naar huis, à la maison.

64) *IK ZIT OP MIJN STOEL.*

Ik zit op mijn stoel en ik val er af,
pif, poef, paf, pif, poef, paf.
Ik zit op mijn stoel en ik val er af,
pif, poef, paf.

65) *JAN MIJN MAN.*

Jan mijn man is altijd ziek in de week,
maar des Zondags niet;
Jan mijn man is altijd ziek in de week,
maar des Zondags niet.

66) *JANTJE VAN PARIJS.*

Jantje van Parijs
zijn haar is grijs,
zijn beentjes zijn krom,
't is puur van den ouderdom.

67) *KAROLIENTJE.*

Karolientje ging eens wandelen,
en ze nam haar zusje mee,
en ze klom al op de bergen,
en ze liet haar zusje staan.

68) *KATJE IN DE DOOS.*

Katje in de doos,
één in de doos,
twee in de doos,
drie in de doos, enz...

69) *KLEIN KABOUTERTJE.*

Klein kaboutertje hing door zijn venster,
en hij wees op een madam,
en die madam, die kwam al aan,
om met haar korfje naar de markt te gaan.
Zeg, boerinneken, hoeveel kost uw boter ?
Zeven stuivers, stuivers stom.
Zeven stuivers zal ik u geven, kom
maar mee in mijn salon.
En een, twee, drie, en drie is zes,
en dat boerinneken, dat boerinneken,
en een, twee, drie, en drie is zes,
en dat boerinneken ging naar de mis.

70) *MET WIE ZAL ZE TROUWEN ?*

Met wie zal ze trouwen : edelman, bedelman, dokter, pastoor, koning, keizer, schiettabio, soldaat, advokaat, winkelier, officier, pompier, edelman enz... ?

71) *MIE KAN STIKKEN.*

Mie kan stikken op haar naaimachien,
chère, bonne amie, chère, bonne amie,
Mie kan stikken op haar naaimachien,
chère, bonne amie.

72) *MIEKEN, HOUD U VAST.*

Mieken, houd u vast,
aan de takken van de bomen;
Mieken houd u vast,
aan de takken van de mast.
Als Mieken valt,
valt ze in het water,
als Mieken valt,
valt ze in de zee.

73) *MIJN LIEF IS DAAR.*

Mijn lief is daar, ik zie dat aan zijn krolletje,
mijn lief is daar, ik zie dat aan zijn haar;
en als ge hem ziet, doet hem de complimenten,
en als ge hem ziet, zeg dat ik hem gaarne zie.

74) *MOEDER, ALS IK WIL.*

Moeder, als ik wil, kan ik morgen trouwen,
al met een rijke heer,
en hij woont op een kasteel.
Hij heeft een magazijn van schoenen en botienen,
het kan me niet schelen, want hij heet Albert.

75) *OP DE MOLEN.*

Op de molen staat geschreven :
hebt gij Marietje niet gezien ?
Ik heb ze gezien, maar niet gesproken.
op de trein van halvertien,
twee, vier, zes, acht, tien.

76) *OP DE STEENWEG.*

Op de steenweg staat een bak,
een chocolat,
een bak chocolat;
op de steenweg staat een bak,
een chocolat.

77) *POPPEKEN.*

Poppeken, gij moet de deur uit gaan,
en daarna naar boven gaan.
Poppeken, het wit poppeken, het zwart poppeken
van de lere markt.

78) *RINGTINGTING.*

Ring, ting, ting, een ijzerdraad,
waar dat Simone met haar lief op staat.
Aai, aai, ze ziet hem toch zo gaarne,
aai, aai, ze ziet hem toch zo lief.

79) *STERRE STERRE.*

Sterre, sterre, ge moet stille staan,
ge moet van hier naar Bethlehem gaan,
naar Bethlehem de schone stad
waar ons Lief Vrouwke met Kindeken Jezus zat.
Hoger als een toren,
hoger als een ramplamplam.
Te Brussel op de Grote Markt,
daar staat een houten huizeken,
daar woont een toverheks in;
we zullen ze gaan berechten
met vier en twintig knechten.
Hoe heet de baas ?
Schuppenaas.
Hoe heet de bazinne ?
Het hart van Binnen.
En hoe heet dat kind ?
Pepernellekensnotvink.

80) *TWEE SINT TAMBOERS.*

Twee Sint Tamboers, die van de oorlog kwamen,
van ramplan, plan, van ramplan, plan,
die van de oorlog kwamen.
Een van die twee droeg een mooi roosje;
een koningin, die lag door haar venster :
Zeg, Sint Tamboer, geef mij dat mooi roosje.
Ja, koningin, als ge met mij wilt trouwen.
Zeg, Sint Tamboer, vraag dat aan mijn vader.
Ja, koningin, wie is dan uw vader ?
Mijn vader is de koning van Italië.

81) *UN DEUX TROIS.*

Un, deux, trois, madame gelei,
Quatre, cinq, six, madame verbies,
sept, huit, neuf, madame verbeif,
dix, onze, douze, madame poes.

82) *VIOLET.*

Un, deux, trois, quatre, cinq, six, sept, violet, violet,
un, deux, trois, quatre, cinq, six, sept, violet.

83) *VAN VOREN BOLLENWINKEL.*

Van voren bollenwinkel en van achter staminé,
Marie Plansjee,
van voren bollenwinkel en van achter staminé,
Marie Plansjee.

84) *WIE KLOPT ER OP MIJN KAMERKEN ?*

Wie klopt er op mijn kamerken ?
Het was Jantje met zijn hamerken,
van al een, van al twee, van al drie.

85) *ZE SCHIETEN NAAR DE ZON.*

Ze schieten naar de zon
met een Duits kanon,
hoera, hoera.
Wat is de liefde ?
Een pot mee vliegen.
Wat is de hoop ?
Een pot siroop.
Wat komt er achter ?
Een koeienwachter.
Wat komt er voren ?
Een pot komeren.
En wat dan nog ?
Een pispot
met een houten scheel op.

86) *ZET UW VOETJES OP DE PLANK.*

Zet uw voetjes op de plank,
biermarchand, biermarchand,
zet uw voetjes op de plank,
biermarchand.

E. RIJMPJES BIJ DE RONDEDANS.

87) *ANNA ZAT.*

Anna zat op de blauwe steen, blauwe steen, (bis)
haar moeder kwam bij haar. (bis)
Anna, waarom weent ge zo ? (bis)
Omdat ik morgen sterven moet. (bis)
Daar kwam de jager uit het bos. (bis)
daar stak hij in haar zijde. (bis)

88) *EEN ARME VOGEL.*

Een arme vogel, hij kwam gevlogen,
hij had geen kinderen;
het zal hem wel minderen;
het zal zijn, het zal zijn : gij.
Ik draag een koningskleed,
een mooie hoed, zo breed,
die hoed, die hoed draag ikke,
die hoed, die hoed draag ikke.
Hand in de zij,
hand daarbij,
hand op de borst, plak.
Kom, mijn zusje, dans met mij.
Steek de handjes in de zij,
eenmaal een, nog een keer,
driemaal in de ronde en ik dans niet meer.

89) *EEN BOERINNEKEN UIT FRANKRIJK.*

Een boerinneken uit Frankrijk staat mij aan;
dat zal mijn liefste Joséken zijn,
die naar de markt zal gaan.
Ziet ze daar marcheren,
met haar blote benen,
rouwe, rouwe, rouwe
strikjes aan de mouwen.
Het eerste was een officier,
het tweede was een kanonier,
het derde was een rouwe, rouwe,
vier ik.

90) *EEN PINTJE GENEVER.*

Een pintje genever,
een pintje cognac;
ik kwam de juffrouw tegen,
ze zeide goeden dag.
Mijn linker been,
mijn rechter been,
mijn armen overeen.

91) *ER LIEP EEN MEISJE DOOR DE STRAAT.*

Er liep een meisje door de straat,
met een appelsienenkorfje aan;
er liep een meisje door de straat,
met een appelsienenkorfje aan.
Ei, joeka, joekadee, joekadee, joekada,
ei, joeka, joekadee, joekadee, ada.

Ze liep de straten op en af,
en kochten alle appels af;
ze liep de straten op en af,

en kochten alle appels af.
Ei, joeka, joekadee, joekadee, joekada,
ei, joeka, joekadee, joekadee, ada.

variante :

Er liep een meisje naar Rotterdam,
met een appelsienenkorfje aan,
er liep een meisje naar Rotterdam,
met een appelsienenkorfje aan.
Ei, joeka, joeka, jie, joeka jie, joeka, ja,
ei, joeka, joeka, jie, joeka, jie, à ja. (bis)

92) *ER LIEP EEN OUDE VROUW OP STRAAT.*

Er liep een oude vrouw op straat,
in de kei, in de kei, in de keizerstraat;
zij had een aardig mutsje op,
in de kei, in de keizerstraat.
Roze, Roza, ge zijt mijn zusje,
ge zijt mijn zusje, Roza.

93) *IK HAD ER EEN MEISJE BIJ DE HAND.*

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin,
ik kocht haar een hoedje naar haren zin.
Alzo ging dat hoedje, dat hoedje ging alzo,
dat hoedje ging maar altijd zo.

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin,
ik kocht haar een strikje naar haren zin.
Alzo ging dat strikje, dat strikje ging alzo,
dat strikje ging maar altijd zo.

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin.
ik kocht haar een bloesje naar haren zin.
Alzo ging dat bloesje, dat bloesje ging alzo,
dat bloesje ging maar altijd zo.

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin.
Ik kocht haar een rokje naar haren zin.
Alzo ging dat rokje, dat rokje ging alzo,
dat rokje ging maar altijd zo.

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin.
Ik kocht haar een paar kousjes naar haren zin.
Alzo gingen die kousjes, die kousjes gingen alzo,
die kousjes gingen maar altijd zo.

Ik had er een meisje bij de hand,
zij was er plezierig, zij was er plezant.
Gij moest niet vragen hoe ik haar bemin.
Ik kocht haar een paar schoentjes naar haren zin.
Alzo gingen die schoentjes, die schoentjes gingen alzo,
die schoentjes gingen maar altijd zo.

94) *IK HEB DE LAATSTE BRIEF.*

Ik heb de laatste brief ontvangen van Jeanninneken,
ik heb de laatste brief ontvangen van Jeanninneken,
uit ons land.

95) *IK HEB EEN BLOEMEKEN IN MIJN HAND.*

Ik heb een bloemeken in mijn hand,
aan wie zal ik het geven ?
Aan al de meisjes van de stad,
zal ik het presenteren.
Dansbeen,
springbeen,
altijd in het rondeken.
Wie kiest nu een ?

96) *IK HEB EEN EZEL.*

Ik heb een ezel aan mijn hand,
wie zal hem eten geven ?
Wittebrood, mastellenbrood,
gelijk ze een ezel geven.
Weg, gij lelijke ezel.

97) *IK HEB EEN RING GEVONDEN.*

Ik heb een ring gevonden,
een ring van diamant;
ik heb hem aan mijn handen gebonden
die ring van diamant.

98) *IK HEB TWEE ROOSJES.*

Ik heb twee roosjes in mijn handen,
aan wie zal ik die geven ?
Aan al de meisjes van de stad
zal ik die roosjes geven.
O schone vrouw,
geef me de hand van jou,
die roosjes zijn van jou
mevrouw.

99) *IN HOLLAND STAAT EEN HUIS.*

In Holland staat een huis, en in Holland staat een huis, en in Holland staat een tingelingenhuis, hoepsasa, tingelingela.

En in Holland staat een huis, in dat huis daar woont een heer, in dat huis daar woont een tingelingeheer, hoepsasa, tingelingela.

In dat huis daar woont een heer, en die heer kiest hem een vrouw, en die heer kiest hem een tingelingevrouw, hoepsasa, tingelingela.

En die heer kiest hem een vrouw, en die vrouw kiest haar een meid, en die vrouw kiest haar een tingelingemeid, hoepsasa, tingelingela.

En die vrouw kiest haar een meid, en die meid kiest haar een pop, en die meid kiest haar een tingelingepop, hoepsasa, tingelingela.

En die meid kiest haar een pop, en dan steken ze de pop in brand, en dan steken ze de pop in brand, en dan steken ze de tingelingepop in brand, hoepsasa, tingelingela.

En dan steken ze de pop in brand, en dan rapen ze de stekjes op, en dan rapen ze de stekjes op, en dan rapen ze de tingelingestekjes op, hoepsasa, tingelingela.
En dan rapen ze de stekjes op.

Wordt vervolgd.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

Vondelingen en Familienaamkunde

In vroegere tijden van ellende en miserie, met hun fatale nasleep van verwildering en ontaarding op zedelijk gebied, kwam het geenszins als een zeldzaamheid voor dat kinderen door harteloze moeders als vondelingen werden achtergelaten.

Het was toen de gewoonte, bij het opstellen van de doopakte — de doopakten dienden tot aan de Franse Revolutie tevens als documenten van de burgerlijke stand — de vondelingen een familienaam mede te geven die ontleend was aan de naam van de stad of het dorp of de plaats waar de vondelingen ontdekt werden, of aan de naam van een andere omstandigheid.

Het aantekenen van zulke gevallen is voorzeker voor de familienaamkunde van belang.

Mogen we de geduldige pluizers en snuisteraars in onze oude parochieregisters vriendelijk vragen de namen van vondelingen aan te tekenen en die te publiceren ?

We doorliepen de parochieregisters van Erembodegem en van St-Martens-Lierde en konden een viertal vondelingen noteren.

Erembodegem

1676 - 16 Maart : « 16 marty baptizata est sub conditione **Maria Barbara DE DUYTSCHE** relicta ab exercitu germanico anno 1675 in 8 bris adeo ut nesciatur pater et mater, sus. barabara bouwens vidua fransisci... »
(Gemeentearchief Erembodegem, Parochieregister nr II, f° 49)

1576 - 19 April : « baptizata est sub conditione exposititia (reperta in atrio sacelli ter mueren unde cognomen) **Fransisca TER MUEREN,** suscipientibus joanne mattens et fransisca buyens... »
(Gemeentearchief Erembodegem, id. nr V, f° 32)

1788 - 1 Aug. : « Anno 1788 die prima Augusti baptizata est sub conditione inventitia **Cornelia UYTTE PUT,** inventa eodem die circa sextam vespertinam : in loco dicto vulgo drooge wee per ignatium eeman que prolis tantum ut mulieres que eam laverunt et ei linteamina dederunt declararunt tantum natam posse semi horam praefatam; suscepit cornelia Alberti.
(Gemeentearchief Erembodegem, id. nr V, f° 236)

St-Martens-Lierde

1778 - 27 September : « ...sub conditione baptizatus est **Martinus VAN LIERDE** exposititius; inventus die 26 septembris 1778 vesperi circa horam octavam sub stillicidio ante fenestram culinae domus Jacobi van den Bossche habitantis in Lierde Sti Martini in vico vulgo Holderbeke quem susciperunt Jacobus van den Bossche et Beatrix Burie.
(Archief Pastorij St-Martens-Lierde. Parochieregister nr 2, f° 457)

De familienaam in hoofdletters is door ons opzettelijk zo aangegeven om de naam beter te laten uitkomen.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

Onze Bibliografie

224. **AALST. — Paul Bonenfant, La dépendance du château d'Alost au XIIe siècle. Contribution à l'étude de la formation de la frontière entre le Brabant et la Flandre.** — Album Dr Jan Lindemans, Brussel, 1951, blz. 169-173. Waarom Galbertus van Brugge Aalst in 1127 buiten het graafschap Vlaanderen plaatst. — Na 1209 maakt Brabant nooit meer aanspraak op Aalst.

225. **ALGEMEEN. — M. Gysseling, Etymologie van dries.** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven, 1952, 1-2, blz. 49-51.
Een der beide oudstgekende vormen is « drisk », ca. 1200, voor de dries te Hillegem.
De oorspronkelijke betekenis zou zijn « driesprong van wegen », van daar « dorpsplein, gehuchtplein » en verder « bestendig braakliggend land ». Dit wordt bevestigd in hetzelfde nummer door een studie van A. de Vos over het toponiem dries te Evergem.

226. **ALGEMEEN. — V. Verstegen, Een onbenuttigde bron voor de toponymie. De kohieren van de 100^e penning in het Rijksarchief te Brussel.** — Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven, 1952, 1-2, blz. 57-60
Deze dokumenten, buitengewoon belangrijk op sociaal-ekonomisch, demografisch, persoons- en plaatsnaamkundig gebied, werden samengevoegd in 37 bundels, alle gekatalogeerd onder nr 118. In bundel 17, waarin 25 plaatsen uit Vlaanderen werden samengebracht, bevinden zich volledige kohieren voor Elene, Iddergem, Impe, Lede, Leeuwergem, Lemberge, Liedekerke.

227. **ALGEMEEN.** — E.P. V. Verstegen (Lokeren) heeft in de Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde... Leuven, 28ste jaargang, 1-2, 1952, blz. 57-60. de aandacht gevestigd op een onbenuttigde bron voor de plaatsnaamkunde, nl. de kohieren van de 100ste penning van 1569, op het Algemeen Rijksarchief te Brussel.
Voor het « Land van Aalst » zijn daarin de volgende gemeenten betrokken: Aaigem, Appelterre, Aspelare, Bambrugge, Borsbeke, Bottelare, Burst, Denderhoutem, Denderleeuw, Denderwindeke, Dikkele, Dikkelvenne, Edelare, Elene, Erembodegem, Erondegem, Erpe, Erwetegem, Etikhove, Gavere, Gentbrugge, Geraardsbergen, Gijzegem, Gijzenzele, Godveerdegem, Grimminge, Grotenberge, Haaltert, Heldergem, Hemelveerdegem, Herdersem, Herzele, Hillegem, Hofstade, Hundelgem, Idegem, Kerksken, Kwaremont, Landskouter, Lede, Leeuwergem, Lemberge, Letterhoutem, Liedekerke, Lieferinge, Maarke-Kerkem, Massemen, Meilegem, Melden, Melle, Melsen, Mere, Mespelare, Michelbeke, Moerbeke, Munte, Nederboelare, Nederbrakel, Neigem, Nieuwerkerken, Ninove, Nukerke, Okegem, Oombergen, Oordegem, Oosterzele, Opbrakel, Outer, Overboelare, Parike, Paulatem, Pollare, Ressegem, Ronse, Rozebeke, Rozenaken, Serskamp, Sint-Antelinks, St.-Denijs-Boekel, Sint-Kornelis-Horebeke, St.-Lievens-Esse, St.-Lievens-Houtem, St.-Maria-Latem, Sint-Maria-Oudenhove, Smeerebbe-Vloerzegem, Smetlede, Steenhuize-Wijnhuize, Teralfene, Velzeke-Ruddershove, Vlierzele, Volkegem, Voorde, Westrem, Wichelen, Wieze, Woubrechtegem, Zonnegem, Zulzeke. — *Constant Theys (St-Genesius-Rode).*

228. **BAARGEGEM. — Jan Lindemans, De heerlijke rechten in het Land van Asse.** — Eigen Schoon en De Brabander (Brussel), Jan.-Feb. '51, blz. 11-28. Tot het Land van Asse behoorden o.m. de huidige Oostvlaamse gemeenten Baardegem en Meldert. Zie nr 119. « Onderhoven en smalle heren » (kleine heerlijkheden) waren in het Land van Asse o.a. het Laathof van de abdij Affligem, onder Baardegem en Meldert, en het Laathof van de abdij Zwijveke, te Baardegem.

229. **MELDERT.** — Zie Baardegem, nr 228.

AALST. **Jozef van Overstraeten.**

We verwachten U allen op onze tweede

GOUWDAG TE HOFSTADE

Zondag, 28 September.

Leest het zeer belangwekkende programma op de tweede omslagbladzijde en schrijft dadelijk in !

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Hoofdredakteur : Jozef van Overstraeten, Parklaan 32, Aalst, Tel 220.60.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), Tel 44.61.22, Postrekening 41.45.92.

INHOUD VAN Nr. 3.

1952.

Gaublomme Valère. — De communicantes van de dekenij Aalst (einde 16e-begin 18e e.) en historisch overzicht van de dekenijen van het Land van Aalst 97

Brouwer, Jozef de. — Het kollegiaal kapittel te Haaltert. I 102

Theys Constant. — Maandag vieren (1068) 114

Coetsem, Frans van. — « Giesbaarge » 115

Gaublomme Valère. — Enige oude schoolrekeningen uit St-Martens-Lierde (1715-1792) 118

Gaublomme Valère. — Lierds student te Leuven (1778) 121

Gaublomme Valère. — Rijmpjes bij kinderspelen te Erembodegem. I 122

Gaublomme Valère. — Vondelingen en familienaamkunde 143

Overstraeten, Jozef van. — Onze bibliografie (nrs 224-229) 144

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.